

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

εκδδα

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΚΖ' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΤΙΤΛΟΣ

**«ΟΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΕ ΚΑΙ ΗΠΑ ΤΑ
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 30 ΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ
ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ USTR ΣΤΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ
ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ»**

ΤΜ. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ: Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων (Ο.Ε.Υ.)

Επιβλέπων:

Αναστάσιος Χονδρογιάννης

Σπουδάστρια:

Βασιλική Γρουμπού

ΑΘΗΝΑ - 2022

ΤΙΤΛΟΣ

**«ΟΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΕ ΚΑΙ ΗΠΑ ΤΑ
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 30 ΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ
ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ USTR ΣΤΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ
ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ»**

Ε.Σ.Δ.Δ.Α. ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΓΡΟΥΜΠΟΥ

© 2022 - Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

ΔΗΛΩΣΗ:

Δηλώνω ρητά ότι η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων, και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής.

Αθήνα, 18/5/2022

Βασιλική Γρουμπού

Περίληψη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ΗΠΑ) έχουν διαχρονικά την μεγαλύτερη και σημαντικότερη διμερή σχέση εμπορίου και επενδύσεων και την πιο στενή οικονομική σχέση στον κόσμο. Τα τελευταία 30 χρόνια η σχέση αυτή έχει περάσει από πολλές φάσεις που διαμορφώθηκαν από τις εσωτερικές τους εξελίξεις αλλά και από τις αλλαγές στο διεθνές περιβάλλον.

Τη δεκαετία του 1990, σε ένα κλίμα αισιοδοξίας για την επικράτηση του δυτικού φιλελεύθερου μοντέλου, δημιούργησαν από κοινού τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ), μετεξέλιξη της GATT, ενώ συνεργάστηκαν στενά στα πλαίσια της Νέας Διατλαντικής Ατζέντας (ΝΤΑ) και του Διατλαντικού Επιχειρηματικού Διαλόγου (ΤΑΒΔ). Ωστόσο, το όραμα για μια Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου (FTA) τελικά δεν υλοποιήθηκε.

Τη δεκαετία του 2000 η Κίνα εισέρχεται στον ΠΟΕ, ενώ ο Γύρος της Doha φέρνει στο προσκήνιο τις νέες αναδυόμενες οικονομίες, οι οποίες διεκδικούν μερίδιο στην παγκόσμια οικονομία. Οι διαπραγματεύσεις οδηγούνται σε αδιέξοδο, ενώ ΕΕ και ΗΠΑ στρέφονται προς τις Διμερείς Προτιμησιακές Συμφωνίες (BPAs) και στις συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου (FTAs). Το 2007 δημιουργείται το Διατλαντικό Οικονομικό Συμβούλιο (TEC) ως ένα φόρουμ διαλόγου.

Τη δεκαετία του 2010 ΕΕ και ΗΠΑ διαπραγματεύονται τη φιλόδοξη μεικτή συμφωνία TTIP. Τελικά οι διαπραγματεύσεις παγώνουν το 2016.

Το 2017 ο Donald Trump ακολουθεί μία πολιτική εμπορικού πολέμου απέναντι στην ΕΕ, η οποία κορυφώνεται το 2018 με την επιβολή δασμών στον χάλυβα και στο αλουμίνιο, επικαλούμενος λόγους εθνικής ασφάλειας, και με την απειλή επιβολής δασμών ύψους 25% στα αυτοκίνητα από την ΕΕ. Παράλληλα, μπλοκάρει τη λειτουργία του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου του ΠΟΕ (Appellate Body) και αμφισβητεί γενικότερα το διεθνές δίκαιο και τη διεθνή νομιμότητα.

Σε αυτό το κλίμα, η ΕΕ αναθεωρεί την εμπορική της στρατηγική, προτάσσοντας ως πρωταρχικό στόχο την στρατηγική της αυτονομία. Παράλληλα, εκσυγχρονίζει τα μέσα εμπορικής άμυνας που διαθέτει προκειμένου να μπορέσει να αμυνθεί καλύτερα απέναντι στις επιθέσεις που δέχεται.

Ένα σημαντικό κομμάτι των εμπορικών διαπραγματεύσεων, για την ΕΕ εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ενώ για τις ΗΠΑ εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Εμπορικού Εκπροσώπου (USTR). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει γενικότερα

μεγαλύτερη διακριτική ευχέρεια στη διαπραγμάτευση σε σχέση με τον Εμπορικό Εκπρόσωπο των ΗΠΑ. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στη διαφορετική θεσμική διάρθρωση της ΕΕ, που είναι ένας υπερεθνικός, υβριδικός, θεσμικά καινοτόμος οργανισμός με συγκεκριμένες «δοτές» αρμοδιότητες, σε σχέση με τις ΗΠΑ που είναι ένα ομοσπονδιακό κράτος, όπως επίσης και στις αναβαθμισμένες αρμοδιότητες της Επιτροπής μέσα σε αυτό το σύστημα, ως εκφράζουσας το ενωσιακό συμφέρον, γεγονός που της δίνει μεγαλύτερη ευελιξία και δύναμη στις διαπραγματεύσεις. Η ΕΕ έχει ένα διαφορετικό πολιτειακό σύστημα σε σχέση με αυτό των ΗΠΑ.

Με την εκλογή του Joe Biden οι σχέσεις ΕΕ- ΗΠΑ ομαλοποιήθηκαν, ωστόσο πρέπει να γίνουν και άλλα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση, όπως και για την εύρυθμη λειτουργία του ΠΟΕ. Η ίδρυση του Συμβουλίου για το Εμπόριο και την Τεχνολογία (ΤΤC), καθώς και η μερική άρση των μέτρων του Section 232 για τον χάλυβα και το αλουμίνιο είναι θετικά βήματα.

Οι συνεχείς διαδοχικές κρίσεις των τελευταίων ετών, οικονομική, μεταναστευτική, υγειονομική, ασφάλειας, ενεργειακή, αλλά και η πιθανή εναλλαγή στη στάση των αμερικανικών κυβερνήσεων απέναντι στην ΕΕ και το διεθνές οικονομικό σύστημα, καθιστούν επιτακτική την επίτευξη στρατηγικής αυτονομίας από την ΕΕ, σε ένα μεγάλο εύρος τομέων. Η ΕΕ θα πρέπει να θωρακιστεί απέναντι στις νέες προκλήσεις και να γίνει πιο αποφασιστική, διατηρώντας παράλληλα το ιδιαίτερο ρυθμιστικό της πρότυπο, επιδιώκοντας παράλληλα συνεργασίες σε ισότιμη βάση με τους εταίρους της όπου αυτό είναι δυνατό, και πάντα εντός του πλαισίου της διεθνούς νομιμότητας.

Λέξεις κλειδιά: Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ), εμπορικές σχέσεις, εμπορικές διαπραγματεύσεις, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εμπορικός Εκπρόσωπος ΗΠΑ, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), Διατλαντικό Εταιρικό Σύμφωνο Εμπορίου και Επενδύσεων (ΔΕΣΕΕ), Συμβούλιο Εμπορίου και Τεχνολογίας (ΣΕΤ), Γύρος της Ντόχα, Ντόναλντ Τραμπ, εμπορικές κυρώσεις, μέτρα εμπορικής άμυνας, Τζο Μπάιντεν

Abstract:

The European Union (EU) and the United States of America (USA) have developed, in the course of time, the largest and most important bilateral trade and investment relationship in the world and enjoy the most integrated economies. In the past 30 years, this relationship has been through many distinct phases that were shaped both by the developments that have been taking place domestically, as well as by changes in the global environment.

In the 1990's, in a euphoric atmosphere over the alleged victory of the western liberal model, they jointly created the World Trade Organization (WTO) as the successor to the GATT, while working closely together in the framework of the New Transatlantic Agenda (NTA) and the Transatlantic Business Dialogue (TABD). Nevertheless, their shared vision for a Free Trade Agreement was not materialised.

In the 2000's China adhered to the WTO, while the Doha Round of trade negotiations put the spotlight on the emerging new economies, claiming their share in the global market. Negotiations stalled nevertheless, and the EU and US turned to the Bilateral Preferential Agreements (BPAs) and Free Trade Agreements (FTAs). In 2007 the Transatlantic Economic Council was created as a dialogue forum.

In the 2010's the EU and the US opened negotiations over an ambitious mixed agreement, the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). Nevertheless, negotiations froze in 2016.

In 2017, the Trump Administration adopted a policy of trade warfare towards the EU, culminating in 2018 with the imposition of tariffs on steel and aluminum on the grounds of national security, and the threat that tariffs of 25 % would be imposed on imported EU cars; the function of the WTO's Appellate Body was blocked and the authority of the international rule of law was seriously undermined.

In this context, the EU decided to review its trade strategy, setting strategic autonomy as its new primary strategic goal. It also modernized its trade defence instruments (TDIs) in order to make a better defence against the attempted attacks.

In trade negotiations, an important part falls within the competence of the European Commission, on the EU side, while for the US the competent authority is the US Trade Representative (USTR). The European Commission has more discretion during the negotiation stages compared to that of the USTR. This is due to the EU's unique institutional structure as a supranational, institutionally innovative organization, with

specific “attributed” competences. Within this system the European Commission represents the Union’s “federal” interests, and is, thus, given more flexibility and more power compared to other executive authorities such as the USTR. The EU has quite a different polity compared to that of the US.

The election of Joe Biden as President of the US has significantly contributed to the normalization of the EU-US relations, however more steps still have to be taken in this direction, as well as towards the reform of the WTO. The establishment of the Trade and Technology Council (TTC), as well as the partial removal of the Section 232 tariffs on steel and aluminum are positive steps.

The consecutive crises of the past few years, including the financial, migratory, health, security, and energy, matched to the likelihood of unpredictability from the part of the Transatlantic partner towards the EU and the international economic system, render the achievement of strategic autonomy by the EU imperative, in a broad range of sectors. The EU should shield itself from the new global challenges and become more assertive, while maintaining its distinctive regulatory model; it should seek to establish partnerships whenever this is possible, on an equal footing, and always within the framework of the international rule of law.

Key words:

European Union (EU); United States of America (USA); Trade relations; trade negotiations; European Commission; US Trade Representative (USTR); World Trade Organization (WTO); Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP); Trade and Technology Council (TTC); Doha Round; Donald Trump; trade measures; trade defence instruments; Joe Biden

Περιεχόμενα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	9
Εισαγωγή.....	12
Κεφάλαιο 1.....	17
Οι εμπορικές σχέσεις ΕΕ και ΗΠΑ τη δεκαετία του 1990 & η ίδρυση του ΠΟΕ:.....	17
Κεφάλαιο 2.....	21
Η δεκαετία του 2000: Η είσοδος της Κίνας στον ΠΟΕ και ο γύρος της Ντόχα.....	21
Κεφάλαιο 3.....	27
Η δεκαετία του 2010- Η συμφωνία TTIP και ο D. Trump	27
Ενότητα 1: Η συμφωνία TTIP.....	27
Ενότητα 2: Η εποχή D. Trump.....	31
Κεφάλαιο 4.....	36
Μέτρα εμπορικής άμυνας της ΕΕ και ο στόχος της στρατηγικής αυτονομίας.....	36
Ενότητα 1: Η αναθεωρημένη εμπορική πολιτική της ΕΕ.....	36
Ενότητα 2: Τα μέτρα εμπορικής άμυνας της ΕΕ.....	40
Κεφάλαιο 5.....	43
Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του USTR στη διαπραγμάτευση εμπορικών συμφωνιών.....	43
Κεφάλαιο 6.....	50
Η κατάσταση στις διατλαντικές εμπορικές σχέσεις σήμερα, και το TTC	50
Συμπεράσματα.....	55
Βιβλιογραφία.....	58
Χρήσιμοι Σύνδεσμοι:.....	62
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Οι εμπορικές σχέσεις ΕΕ-ΗΠΑ σε αριθμούς, 2018-2020	64
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: Πρόεδροι ΗΠΑ, 1993-2022.....	65
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: Το παγκόσμιο εμπόριο της ΕΕ σε αγαθά και υπηρεσίες το 2018	66
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: Μερίδια αγοράς και τάσεις στο παγκόσμιο εμπόριο	68

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

Α.Ε.Π.	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
Α.Ξ.Ε.	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
Γ.Δ.	Γενική Διεύθυνση
Γ.Κ.Π.Δ.	Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων
Γ.Σ.Δ.Ε.	Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου
Δ.Ε.Ε.	Δικαστήριο Ευρωπαϊκή Ένωσης
Δ.Ε.Κ.	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Δ.Ε.Σ.Ε.Ε.	Διατλαντική Εταιρική Σχέση Εμπορίου και Επενδύσεων
Δ.Ζ.Ε.Ε.	Διατλαντική Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου
Δ.Μ.Ε.Κ.	Δικαιοδοτικός Μηχανισμός Επενδυτή-Κράτους
Δ.Ο.Σ.	Διατλαντικό Οικονομικό Συμβούλιο
Δ.Π.Σ.	Διμερής Προτιμησιακή Συμφωνία
Ε.Δ.Ε.	Επιτροπή Διεθνούς Εμπορίου
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Εκπρ.	Εμπορικός Εκπρόσωπος
Ε.Ε.Π.	Επιτροπή Εμπορικής Πολιτικής
Ε.Ο.Κ.	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Υ.Ε.Δ.	Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Κ.Ο.Σ.Δ.	Κοινό Ολοκληρωμένο Σχέδιο Δράσης
Μ.Ε.Α.	Μέτρα Εμπορικής Άμυνας
Μ.Κ.Ο.	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
Μ.Μ.Ε.	Μικρομεσαία Επιχείρηση
Ν.Δ.Α.	Νέα Διατλαντική Ατζέντα
Ο.Ε.	Ομάδα Εργασίας
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ο.Ν.Ε.	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
Π.Γ.Ε.	Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη
Π.Ο.Ε.	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
Π.Ο.Π.	Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης
Σ.Ε.Ε.	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Σ.Ε.Εμπ.	Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου
Σ.Ε.Τ.	Συμβούλιο Εμπορίου και Τεχνολογίας
Σ.Λ.Ε.Ε.	Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Σ.Σ.Α.	Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης
Τ.Π.Ε.	Τεχνολογία Πληροφορίας και Επικοινωνίας
Τ.Ν.	Τεχνητή Νοημοσύνη
Υ.Δ.	Υπουργική Διάσκεψη

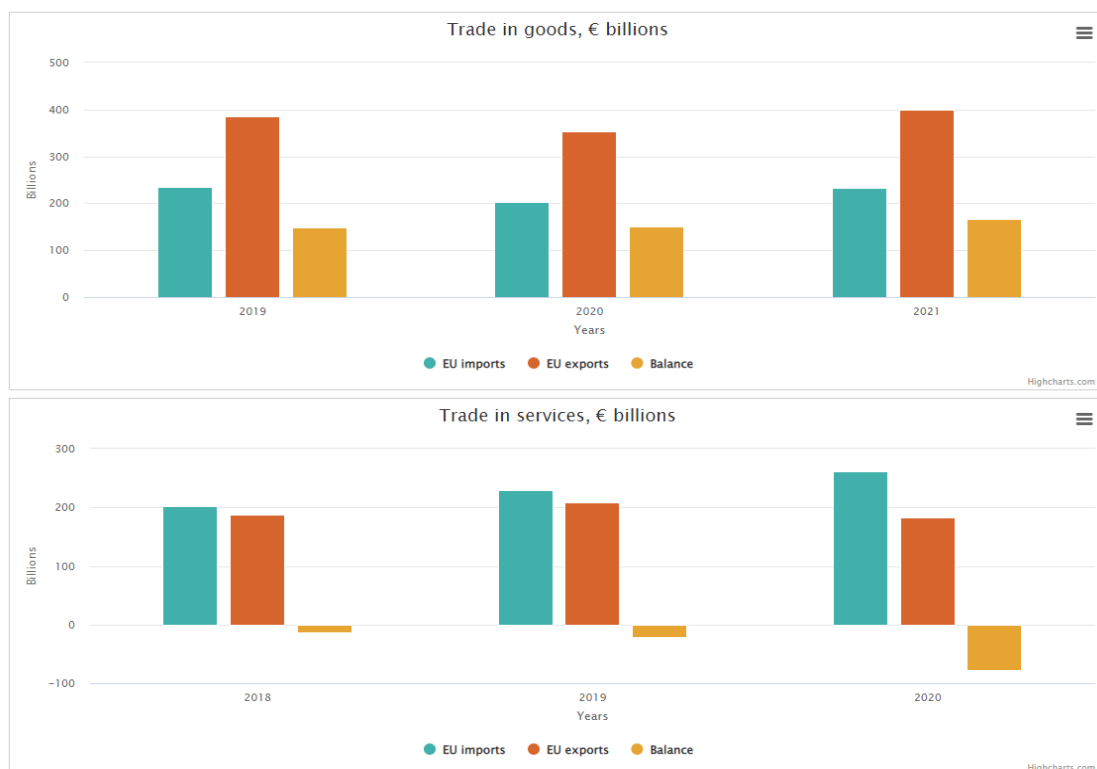
A.C.T.P.N.	Advisory Committee for Trade Policy and Negotiations
A.I.	Artificial Intelligence
B.P.A.	Bilateral Preferential Agreement
C.E.T.A.	Comprehensive Economic and Trade Agreement
C.O.G.	Congressional Oversight Group
C.T.E.O.	Chief Trade Enforcement Officer
D.G.	Directorate General
E.B.A.	Everything But Arms
E.C.I.P.E.	European Centre for International Political Economy
E.U.	European Union
F.D.I.	Foreign Direct Investment
F.T.A.	Free Trade Agreement
G.A.T.S.	General Agreement on Trade in Services
G.A.T.T.	General Agreement on Tariffs and Trade
G.D.P.R.	General Data Protection Regulation
I.C.T.	Information and Communication Technology
INTA	Committee on International Trade
I.S.D.S.	Investor-State Dispute Settlement
J.C.P.O.A.	Joint Comprehensive Plan of Action
N.A.F.T.A.	North American Free Trade Agreement
N.A.T.O.	North Atlantic Treaty Organization
N.T.A.	New Transatlantic Agenda

O.E.C.D.	Organization for Economic Cooperation and Development
S.D.T.	Special and Differential Treatment
S.S.I.	Strategic Standardization Information
T.A.B.D.	Transatlantic Business Dialogue
T.E.C.	Transatlantic Economic Council
T.D.I.	Trade Defence Instrument
T.T.C.	Trade and Technology Council
T.T.I.P.	Transatlantic Trade and Investment Partnership
T.P.C.	Trade Policy Committee
T.P.A.	Trade Promotion Authority
T.R.I.P.s	Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights
T.P.P.	Transpacific Partnership
U.S./U.S.A.	United States of America
U.S.T.R.	United States Trade Representative
W.G.	Working Group
W.T.O.	World Trade Organization

Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ΗΠΑ) έχουν διαχρονικά την μεγαλύτερη και σημαντικότερη διμερή σχέση εμπορίου και επενδύσεων και την πιο στενή οικονομική σχέση στον κόσμο. Παρά το γεγονός ότι το 2021 η Κίνα ξεπέρασε τις ΗΠΑ στις εξαγωγές προϊόντων προς την ΕΕ, οι ΗΠΑ παραμένουν με διαφορά ο μεγαλύτερος εμπορικός και επενδυτικός εταίρος της ΕΕ παγκοσμίως (European Commission , 2022).

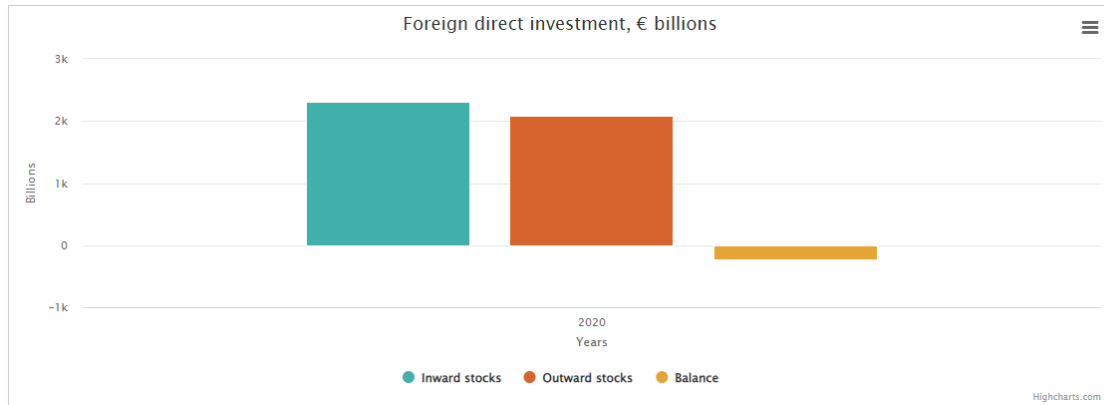
Παράλληλα, η διατλαντική σχέση καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την παγκόσμια οικονομία, καθώς είτε η ΕΕ είτε οι ΗΠΑ αποτελούν τον μεγαλύτερο εμπορικό και επενδυτικό εταίρο σχεδόν κάθε άλλης χώρας στην παγκόσμια οικονομία, ενώ οι δύο οικονομίες μαζί καλύπτουν περισσότερο από το 40% του παγκόσμιου ΑΕΠ, και πάνω από το 40% του παγκόσμιου εμπορίου σε αγαθά και υπηρεσίες.

Γράφημα 1: Το εμπορικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών ΕΕ με τις ΗΠΑ

Πηγή: Γενική Διεύθυνση Εμπορίου (DG Trade) -Ευρωπαϊκή Επιτροπή

https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/united-states_en

Γράφημα 2: Ισοζύγιο ΑΞΕ ΕΕ με τις ΗΠΑ

Πηγή: Γενική Διεύθυνση Εμπορίου (DG Trade) -Ευρωπαϊκή Επιτροπή

https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/united-states_en

Η παρούσα εργασία θα εξετάσει αυτή τη σχέση γραμμικά όπως έχει εξελιχθεί διαχρονικά τα τελευταία τριάντα χρόνια, με άξονες κάποια σημαντικά ορόσημα αυτής της περιόδου. Τα ορόσημα αυτά συνδέονται με την ίδια την εξέλιξη της ΕΕ και την πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης όπως αυτή έχει συντελεστεί τα τελευταία τριάντα χρόνια, με τις εξελίξεις στις ΗΠΑ για τις ίδιες χρονικές περιόδους, και ιδίως σε σχέση με τις διαδοχικές εναλλαγές των Προέδρων που σε μεγάλο βαθμό σηματοδοτούν συχνά διαφορετικές πολιτικές επιλογές και αλλαγή στάσης απέναντι στο διεθνές εμπόριο, αλλά και με τις γενικότερες σημαντικές διεθνείς εξελίξεις, γεγονότα και τάσεις, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό θέτουν το πλαίσιο εντός του οποίου λαμβάνονται οι αποφάσεις, αλλάζοντας, αναπάντεχα κάποιες φορές, τους κανόνες του παιχνιδιού για τους διεθνείς δρώντες. Η κατάρρευση του Ανατολικού μπλοκ στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η ίδρυση του ΠΟΕ, η άνοδος και η καθιέρωση οικονομιών όπως η Κίνα, ή η διεθνής οικονομική κρίση του 2008-2009 και οι επιπτώσεις της είναι κάποια από τα ορόσημα που ανήκουν στην κατηγορία αυτή. Κάθε απόπειρα κατανόησης των τάσεων και της εξέλιξης της διατλαντικής σχέσης χωρίς αναφορά σε αυτές τις παραμέτρους θα είναι αναπόφευκτα ελλιπής και αποσπασματική.

Στόχος της εργασίας αυτής είναι, μέσα από τη μελέτη και ανάλυση της πρόσφατης ιστορίας των διατλαντικών εμπορικών σχέσεων, να φωτιστεί και να κατανοηθεί καλύτερα το παρόν αυτής, όπως έχει διαμορφωθεί, και να καταστεί εφικτή η ρεαλιστικότερη και ακριβέστερη πρόβλεψη για το μέλλον αυτής της τόσο σημαντικής σχέσης. Με τον τρόπο αυτό θα είναι δυνατό να καθοριστούν με μεγαλύτερη ενάργεια οι μελλοντικές στρατηγικές επιλογές της ΕΕ.

Επίσης, με αφορμή τη σύγκριση των δύο θεσμικών οργάνων, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΕΕ, και του USTR για τις ΗΠΑ, και του ρόλου τους στις εμπορικές διαπραγματεύσεις, αποτυπώνονται καλύτερα και οι διαφορές στη φύση, τη δομή και την πολιτειακή συγκρότηση των δύο οικονομιών, γεγονός που μας επιτρέπει να κατανοήσουμε καλύτερα και τις διαφορετικές οπτικές και θέσεις τους, στρατηγικές και προτεραιότητες, στις εμπορικές τους διαπραγματεύσεις. Η αμφοτερόπλευρη επίγνωση της θεσμικής αυτής διαφορετικότητας είναι αναγκαίο στοιχείο για τη θωράκιση μιας στενής, βιώσιμης και ισότιμης εταιρικής σχέσης στο πλαίσιο της διεθνούς δημοκρατικής νομιμότητας.

Προς επίτευξη των στόχων αυτών εκπονήθηκε δευτερογενής έρευνα της υπάρχουσας βιβλιογραφίας/αρθρογραφίας στο θέμα των εμπορικών σχέσεων μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ, τόσο σε διμερές επίπεδο, όσο και σχέση με την συνεργασία τους στο πλαίσιο του ΠΟΕ, του οποίου είναι αμφοτέρως ιδρυτικά και σημαντικά μέλη.

Η έρευνα βασίστηκε τόσο σε δευτερογενείς πηγές όπως βιβλία, άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά, εκθέσεις και έγγραφα αναφοράς από τις ιστοσελίδες της ΕΕ και των θεσμικών της οργάνων, των ΗΠΑ και των υπηρεσιών τους, καθώς και διεθνών οργανισμών, όπως ο ΠΟΕ, αλλά και σε άρθρα του ηλεκτρονικού τύπου έγκυρων διαδικτυακών ιστοτόπων, δεξαμενών σκέψης, ινστιτούτων και ερευνητικών κέντρων, σχετικών βίντεο από το διαδίκτυο, αλλά και σε πρωτογενείς πηγές, όπως ιδίως το πρωτότυπο και παράγωγο δίκαιο της ΕΕ, νομοθετήματα των ΗΠΑ, νομοθετήματα και συνθήκες του διεθνούς δικαίου, όπως ιδίως η νομοθεσία της GATT και του ΠΟΕ.

Οι πηγές αυτές ήταν διαθέσιμες στην αγγλική, ελληνική και γαλλική γλώσσα, και προέρχονται από γνωστικά πεδία όπως αυτό των διεθνών, και διεθνών οικονομικών και εμπορικών σχέσεων, από την οικονομική θεωρία, τη νομική επιστήμη, τη θεωρία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, το διεθνές δίκαιο, αλλά και από την επικαιρότητα, καθώς και από την πρακτική της υπερεθνικής, ομοσπονδιακής και διεθνούς διακυβέρνησης και των διεθνών οργανισμών.

Δεδομένων των χρονικών περιορισμών και της σχετικά περιορισμένης έκτασης των προδιαγραφών της εργασίας, σε συνδυασμό με το, αντιστρόφως ανάλογο, εκτενές θεματικό εύρος της, η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε ήταν εκτενής, ωστόσο η ανάλυση καλύπτει τα κύρια ορόσημα κάθε επί μέρους χρονικής περιόδου και τους βασικούς προβληματισμούς που ανακύπτουν, αφήνοντας έξω κάποιες πιο λεπτομερείς αναφορές. Ωστόσο, ο μελετητής που θα ήθελε να εμβαθύνει περισσότερο σε κάποια από

τις επί μέρους θεματικές της εργασίας μπορεί να αναζητήσει τα στοιχεία αυτά μέσω των παρατιθέμενων βιβλιογραφικών πηγών.

Το κύριο μέρος της εργασίας αποτελείται από έξι κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται και αναλύεται η διατλαντική εμπορική σχέση τη δεκαετία του 1990, με κύρια ορόσημα τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, τη δημιουργία του ΠΟΕ, αλλά και τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και την εκλογή του Bill Clinton. Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζονται οι εμπορικές σχέσεις ΕΕ και ΗΠΑ ιδίως στο πλαίσιο του Γύρου της Doha και της ανόδου των αναπτυσσόμενων οικονομιών της Ινδίας, και της Κίνας, σε ένα διεθνές πολιτικό περιβάλλον που κυριαρχεί το θέμα της διεθνούς ισλαμικής τρομοκρατίας και η «επιστροφή της ιστορίας». Σε επίπεδο ΕΕ είναι η εποχή της μεγάλης διεύρυνσης και της Συνθήκης της Λισαβόνας, ενώ η δεκαετία κλείνει με τη διεθνή οικονομική κρίση και την εκλογή Obama. Στο τρίτο κεφάλαιο, στην πρώτη ενότητα, αναλύεται η εποχή Obama με κύριο άξονα τις διαπραγματεύσεις για τη συμφωνία ΤΤΙΡ, μια ιδιαίτερα φιλόδοξη και πολυθεματική Σ.Ε.Εμπ. μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ, που εμπειρείχε πολλά ρυθμιστικά θέματα και θέματα «βαθέως» εμπορίου, η οποία όμως τελικά κατέρρευσε το 2016. Στη δεύτερη ενότητα αναλύεται η εποχή της Προεδρίας του D. Trump, ο οποίος με τις εθνικιστικές και προστατευτικές του επιλογές και με μία επιθετική ρητορική δημιούργησε μεγάλο ρήγμα στις σχέσεις ΕΕ-ΗΠΑ, επιβάλλοντας δασμούς στον χάλυβα και στο αλουμίνιο επικαλούμενος λόγους εθνικής ασφάλειας, και ταυτόχρονα υπονόμωσε σημαντικά τη λειτουργία του ΠΟΕ και της διεθνούς νομιμότητας στις εμπορικές συναλλαγές μπλοκάροντας τη λειτουργία του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού του οργάνου (Appellate Body).

Στο τέταρτο κεφάλαιο, στην πρώτη ενότητα, παρουσιάζεται η νέα εμπορική στρατηγική της ΕΕ, η οποία μετά την κατέρρευση των συνομιλιών για το ΤΤΙΡ και τις πολιτικές Trump θέτει ως στόχο τη στρατηγική της αυτονομία. Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζονται τα μέτρα εμπορικής άμυνας της ΕΕ, των οποίων τα τελευταία χρόνια αναγκάστηκε να κάνει συχνή χρήση λόγω της έξαρσης του προστατευτισμού και των αθέμιτων πρακτικών.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύονται ο θεσμικός ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του USTR στις εμπορικές διαπραγματεύσεις, και μέσω αυτής της ανάλυσης επιχειρείται να σκιαγραφηθεί η διαφορετική πολιτειακή συγκρότηση και νομική φύση ΕΕ και ΗΠΑ, η οποία ως τέτοια υπαγορεύει διαφορετικές στρατηγικές και προτεραιότητες στις δύο οικονομικές δυνάμεις.

Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η υφιστάμενη κατάσταση που χαρακτηρίζεται από την Προεδρία Biden στις ΗΠΑ και τις διαδοχικές κρίσεις, την υγειονομική και την κρίση στην Ουκρανία. Οι σχέσεις ΕΕ- ΗΠΑ βρίσκονται σε πορεία εξομάλυνσης, ιδίως με τη δημιουργία του TTC και τη μερική άρση των δασμών στον χάλυβα και στο αλουμίνιο. Ωστόσο, το θέμα του ΠΟΕ παραμένει άλυτο, και μαζί με αυτό παραμένει και η διαφαινόμενη απροθυμία των ΗΠΑ να δεσμεύεται από τους πολυμερείς κανόνες.

Στα συμπεράσματα επιχειρείται ένας απολογισμός των κυριότερων προκλήσεων για την ΕΕ και τη διατλαντική σχέση. Οι διαδοχικές κρίσεις (οικονομία, υγεία, ασφάλεια) κάνουν επιτακτική την ανάγκη στρατηγικής αυτονομίας για την ΕΕ, πάντα στο πλαίσιο της διεθνούς νομιμότητας, και σε καθεστώς ισοτιμίας με τους εταίρους μας.

Κεφάλαιο 1

Οι εμπορικές σχέσεις ΕΕ και ΗΠΑ τη δεκαετία του 1990 & η ίδρυση του ΠΟΕ:

Η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίζεται από αισιοδοξία και έντονη ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου:

Η πτώση του τείχους του Βερολίνου τον Νοέμβριο του 1989, και η επανένωση της Γερμανίας τον Αύγουστο του 1990, η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης τον Δεκέμβριο του 1991 και η συνεπακόλουθη κατάρρευση του Ανατολικού Σοσιαλιστικού μπλοκ σηματοδότησαν ταυτόχρονα και τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου που κυριάρχησε για περίπου μισό αιώνα σε γεωπολιτικό, στρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο μετά τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Το βιβλίο *Το τέλος της ιστορίας και ο τελευταίος άνθρωπος* του Φράνσις Φουκουγιάμα του 1992 γίνεται παγκόσμιο μπεστ σέλερ, ενώ η παγκοσμιοποίηση της φιλελεύθερης δυτικού τύπου δημοκρατίας εξυψώνεται στο τελικό ιδεολογικό εξελικτικό στάδιο της ανθρωπότητας (Fukuyama, 1992).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το 1992 ολοκληρώνεται η εσωτερική αγορά που είχε προαναγγελθεί με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986, ενώ την ίδια χρονιά υπογράφεται η Συνθήκη του Μάαστριχτ, η σημαντικότερη ίσως Συνθήκη στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης μετά τη Συνθήκη της Ρώμης του 1957, με την οποία ιδρύεται η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) ως μετεξέλιξη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), και τίθενται οι βάσεις για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) σε τρία στάδια με χρονικό ορίζοντα το 1999, και απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων μέχρι 31/12/1993 ως πρώτο στάδιο. Στο πλαίσιο αυτό, θεσπίζεται το 1997 και το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) με στόχο τη διατήρηση υγιών δημοσιονομικών μεγεθών στα κράτη της ΟΝΕ μετά την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος, το οποίο με κάποιες τροποποιήσεις και προσθήκες ισχύει μέχρι και σήμερα (EUR-Lex, 2022).

Την ίδια περίοδο, στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, εκλέγεται ο Bill Clinton (William Jefferson Clinton) ως 42ος Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (ΗΠΑ), θιασώτης της κεντρίας πολιτικής και οικονομικής ιδεολογίας του λεγόμενου «Τρίτου Δρόμου», που είναι δημοφιλής και στα ευρωπαϊκά σοσιαλιστικά κόμματα της ίδιας

περιόδου, και ιδίως στους Νέους Εργατικούς του Tony Blair (Sir Anthony Charles Lynton Blair KG) που εκλέγεται Πρωθυπουργός στο Ηνωμένο Βασίλειο λίγα χρόνια αργότερα (Mellbye, 2003), (Leigh, 2003).

Σε αυτό το κλίμα φιλελεύθερης ευφορίας, και στα πλαίσια της διεξαγωγής των διαπραγματεύσεων του δού γύρου της [Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου-ΓΣΔΕ \(GATT- General Agreement on Tariffs and Trade\)](#), γνωστού και ως γύρου της Ουρουγουάης, αποφασίστηκε από τα κράτη μέλη η ίδρυση ενός [Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου \(ΠΟΕ- WTO\)](#), με τη Συμφωνία του Μαρακές, που υπογράφηκε στις 15 Απριλίου του 1994 και τέθηκε σε ισχύ το 1995. Ο νέος οργανισμός απέκτησε έτσι μόνιμο χαρακτήρα, ενώ εκτός από την ΓΣΔΕ που ρυθμίζει το διεθνές εμπόριο αγαθών και συνεχίζει να ισχύει, προστέθηκαν και νέες συμφωνίες διευρύνοντας σημαντικά το ρυθμιστικό του πεδίο, ιδίως η συμφωνία για τις υπηρεσίες (GATS), και η συμφωνία για την διανοητική ιδιοκτησία (TRIPs). Σημαντική καινοτομία του ΠΟΕ υπήρξε και η αναβάθμιση του ρόλου και της σημασίας του δικαιοδοτικού του οργάνου, πρωτοβάθμιου και δευτεροβάθμιου, με την καθιέρωση της αρχής της αντίστροφης πλειοψηφίας (reverse consensus) στη λειτουργία του. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, για να μην εφαρμοστεί μια απόφαση θα πρέπει να αντιτίθενται σε αυτή το σύνολο των κρατών μελών, κάτι που πρακτικά είναι σχεδόν αδύνατο, και έχει μόνο πολιτική σημασία, αφού κάτι τέτοιο θα σήμαινε ότι αντιτίθεται στην εφαρμογή της απόφασης και το καταγγέλλον κράτος που κίνησε τη διαδικασία (WTO, 2022).

Τη δεκαετία του 1990, και ιδίως τα τελευταία 5 χρόνια της, υπήρξε μεγάλη άνθιση της πολυμερούς οικονομικής διπλωματίας και διάδοση του ελεύθερου εμπορίου, με είσοδο πολλών νέων κρατών μελών στον ΠΟΕ (WTO, 2022). Η αισιοδοξία ήταν διάχυτη για τις νέες αγορές που προέκυψαν από τη διάλυση του Ανατολικού μπλοκ, τις λεγόμενες «οικονομίες σε μετάβαση», καθώς και για τις νέες αναδυόμενες οικονομίες του αναπτυσσόμενου κόσμου που επιδίωκαν την ένταξή τους στην διεθνή οικονομία, ενώ η οικονομική, πολιτική και ιδεολογική κυριαρχία των ΗΠΑ ήταν αδιαμφισβήτητη.

Σε αυτή τη φάση η ΕΕ μπαίνει για πρώτη φορά δυναμικά στη διεθνή σκηνή ως ισότιμος εταίρος, με μια ενιαία αγορά μεγαλύτερη από αυτή των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας, που αποτελεί τον τρίτο πόλο των αναπτυγμένων οικονομιών της εποχής, και η διατλαντική σύμπλευση στο πλαίσιο του ΠΟΕ φτάνει στο απόγειό της με τον όγκο εμπορίου των δύο

οικονομιών να εκτοξεύεται (Statista , 2022), ενώ ούτε ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία που μαίνεται σε όλη τη δεκαετία δεν μπορεί να ανακόψει την άνθιση αυτή.

Η στάση των μεταπολεμικών αμερικανικών κυβερνήσεων απέναντι στο σχέδιο της όλο και στενότερης ευρωπαϊκής ενοποίησης υπήρξε πάντα αμφίθυμη: θερμά υποστηρικτική και θετική, αφενός, αφού εξυπηρετούσε τα γεωστρατηγικά συμφέροντα των ΗΠΑ στην περιοχή, αλλά και συγχρόνως άκρως καχύποπτη, θεωρώντας την ενοποίηση αυτή ως ικανή να περιορίσει τα κέρδη των αμερικανικών εξαγωγικών επιχειρήσεων και γενικότερα να δράσει ανταγωνιστικά απέναντι στα συμφέροντα της αμερικανικής οικονομίας.

Είναι χαρακτηριστικό ότι τις παραμονές της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς κυριαρχούσε τόσο στην αμερικανική κυβέρνηση του Ronald Reagan, όσο και στον αμερικανικό τύπο ο φόβος της δημιουργίας ενός «Οχυρού Ευρώπη» (Fortress Europe), το οποίο θα απέκλειε τις αμερικανικές επιχειρήσεις από το διεθνές εμπόριο με την ΕΕ (ΕΟΚ) (Greenhouse, 1988), ενώ η εμπιστοσύνη σταδιακά επανήλθε κατά τη διάρκεια της θητείας του George H. W. Bush, καθώς η ΕΕ κατέστησε σαφές ότι η νέα εσωτερική αγορά δεν θα ήταν εσωστρεφής και δεν θα έβλαπτε τα αμερικανικά συμφέροντα (Peterson, 1996).

Τον Μάρτιο του 1996 η έκδοση του νόμου 104-114 από το Κογκρέσο, γνωστού και ως Helms Burton Act, ο οποίος προέβλεπε την λήψη εμπορικών μέτρων κατά της Κούβας προκάλεσε την άμεση αντίδραση της ΕΕ λόγω της εξωεδαφικότητας που προέβλεπε, δηλαδή την επιβολή κυρώσεων και απέναντι εταιρειών τρίτων χωρών που θα συναλλάσσονταν με την Κούβα, κάτι που έθιγε άμεσα τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και ήταν αντίθετο με το διεθνές δίκαιο. Παρόμοιοι νόμοι εκδόθηκαν και για τη Λιβύη και το Ιράν, ενώ η ΕΕ προσέφυγε τότε στον ΠΟΕ και παράλληλα εξέδωσε τον Κανονισμό 2271/1996 του Συμβουλίου «για την προστασία από τις συνέπειες της εξωεδαφικής εφαρμογής ορισμένων νόμων που θεσπίστηκαν από μια τρίτη χώρα, και των μέτρων που βασίζονται σ' αυτούς ή απορρέουν από αυτούς» (Blocking Statute). Ο Κανονισμός αυτός παραμένει επίκαιρος, αφού την εξωεδαφικότητα επικαλέστηκε και ο D. Trump το 2018 σε σχέση με την πυρηνική συμφωνία για το Ιράν (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022)([Κεφ. 3 Ενότητα 2](#)).

Τον Δεκέμβριο του 1995 ΕΕ και ΗΠΑ υπογράφουν στη Μαδρίτη τη Νέα Διατλαντική Ατζέντα-ΝΔΑ (New Transatlantic Agenda- NTA), με στόχο τη διεύρυνση και εμβάθυνση των ήδη στενών διατλαντικών σχέσεων (Peterson & Green Cowles, 1998) (POLITICO, 1996).

Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας αυτής έρχονται κοντά οι μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις ΕΕ και ΗΠΑ μέσω του Διατλαντικού Επιχειρηματικού Διαλόγου (Transatlantic Business Dialogue- TABD) με στόχο την εξάλειψη των εμποδίων στο εμπόριο και τις επενδύσεις, ενώ η ΝΔΑ φιλοδοξεί να καταστεί ένα ενδιάμεσο βήμα προς τη δημιουργία ενός «Διατλαντικού Οικονομικού Χώρου» (Transatlantic Economic Space) με κοινούς κανόνες ανταγωνισμού, πρότυπα και διαδικασίες, αν όχι και μια Διατλαντική Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου (Transatlantic Free Trade Area) (Preeg, Hufbauer, & Kotschwar, 1996).

Παρατηρείται δηλαδή ήδη από τη δεκαετία του 1990 η έμφαση στη συνεργασία σε ρυθμιστικά θέματα που βρίσκονται «πίσω από τα σύνορα» («behind-the-border issues») στις διατλαντικές σχέσεις, και όχι τόσο στην εξάλειψη των δασμών στα σύνορα, όπως συμβαίνει με τις περισσότερες άλλες χώρες. Οι βασικοί λόγοι για την τάση αυτή είναι ότι, αφενός, υπάρχει ήδη σημαντική αλληλοδιείσδυση μεταξύ των μεγάλων εταιρειών και από τις δύο πλευρές του ατλαντικού και υψηλός βαθμός ενσωμάτωσης των δύο οικονομιών, ενώ, αφετέρου, η διείσδυση των αμερικανικών εταιρειών είναι πολύ αναπτυγμένη και σε πολιτικό επίπεδο μέσω της Επιτροπής ΕΕ του Αμερικανικού Εμπορικού Επιμελητηρίου στις Βρυξέλλες (American Chamber of Commerce- «AmCham»), η οποία ασκεί επιρροή τόσο στις Βρυξέλλες όσο και στην Ουάσιγκτον προωθώντας τα συμφέροντα των μελών της (Peterson & Green Cowles, 1998).

Ωστόσο ο TABD προωθεί αποκλειστικά τα συμφέροντα των μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών ΕΕ και ΗΠΑ και ταυτόχρονα αποκτά μεγάλη πολιτική δύναμη, αποτρέποντας τελικά τη δημιουργία μιας Διατλαντικής Ζώνης Ελεύθερου Εμπορίου (ΔΖΕΕ) (Peterson & Green Cowles, 1998), ενώ η υπέρμετρη πολιτική δύναμη που αποκτούν οι μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις πυροδοτεί και το κίνημα πολιτών κατά της παγκοσμιοποίησης, το οποίο εμφανίζεται δυναμικά το 1999 στις διαδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στο Seattle των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια της Υπουργικής Διάσκεψης (ΥΔ) του ΠΟΕ (Casey-Sawicki, 2022).

Κεφάλαιο 2

Η δεκαετία του 2000: Η είσοδος της Κίνας στον ΠΟΕ και ο γύρος της Ντόχα

Η δεκαετία του 2000 ξεκινάει με ένα γεγονός που συγκλονίζει την παγκόσμια κοινή γνώμη, διακόπτοντας απότομα το κλίμα ευφορίας της προηγούμενης δεκαετίας, καθώς και την πεποίθηση ότι ο δυτικού τύπου φιλελεύθερος καπιταλισμός είναι η παγκόσμια και αδιαμφισβήτητη κυρίαρχη ιδεολογία: Η επίθεση στους Δίδυμους Πύργους στη Νέα Υόρκη στις 11/9/2001 (HISTORY, 2022) και «ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» (Global War on Terrorism ή «war on terror») που κηρύσσει ο George W. Bush στρέφουν τη διεθνή προσοχή μακριά από το ελεύθερο εμπόριο και την οικονομία και προς το θέμα της διεθνούς ασφάλειας, ενώ το νέο παγκόσμιο best seller είναι *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και η Επανίδρυση της Παγκόσμιας Τάξης* του Samuel Huntington (Huntington, 1996).

Ταυτόχρονα, τον Νοέμβριο του 2001, με την Υπουργική Δήλωση των κρατών μελών του ΠΟΕ στη Doha του Κατάρ ξεκινάει ο Γύρος πολυμερών διεθνών διαπραγματεύσεων της Doha, ενώ τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου η Κίνα γίνεται μέλος του ΠΟΕ.

Ο Γύρος της Doha χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη και δυναμική συμμετοχή των αναπτυσσόμενων κρατών, τα οποία διεκδικούν και σε μεγάλο βαθμό πετυχαίνουν την ειδική και προτιμησιακή μεταχείρισή τους σε σχέση με τα αναπτυγμένα κράτη και τις ώριμες οικονομίες. Η ΕΕ δεσμεύεται να καταργήσει σταδιακά όλες τις επιδοτήσεις των εξαγωγών της στα αγροτικά προϊόντα (WTO, 2001), ενώ τα κράτη μέλη δεσμεύονται να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις, πέραν της απελευθέρωσης στα μεταποιημένα προϊόντα, και για την απελευθέρωση των λεγόμενων «θεμάτων της Σιγκαπούρης» (Singapore issues) τα οποία αφορούν τις άμεσες ξένες επενδύσεις, τον ανταγωνισμό, τη διαφάνεια στις δημόσιες προμήθειες, καθώς και μέτρα διευκόλυνσης του εμπορίου (Baldwin, 2007). Ωστόσο, δύο μόλις χρόνια μετά, το 2003, στην επόμενη Υπουργική Διάσκεψη στο Cancun του Μεξικού οι διαπραγματεύσεις έχουν ήδη φτάσει σε αδιέξοδο, αφού 20 αναπτυσσόμενες χώρες, μεταξύ των οποίων η Κίνα, η Ινδία, η Βραζιλία και η Νότια Αφρική απορρίπτουν ως ανεπαρκή την κοινή θέση ΕΕ και ΗΠΑ σχετικά με τις προτεινόμενες μειώσεις των επιδοτήσεων στα αγροτικά προϊόντα τους, ούτε δέχτηκαν να συζητήσουν και για υπόλοιπα προτεινόμενα θέματα. Δυστυχώς και στις επόμενες Υπουργικές Διασκέψεις δεν βρέθηκαν λύσεις, με αποτέλεσμα ο Γύρος Της Doha να μείνει ανεπιτυχής και οι πολυμερείς διαπραγματεύσεις να φτάσουν σε αδιέξοδο.

Οι βαθύτεροι λόγοι κατάρρευσης των πολυμερών διαπραγματεύσεων της Doha και, συνεπακόλουθα και του κύρους του ίδιου του ΠΟΕ, είναι ωστόσο πιο σύνθετοι. Η εισδοχή πολλών νέων αναπτυσσόμενων κρατών μελών στον ΠΟΕ άλλαξε σε μεγάλο βαθμό τη δυναμική των πολυμερών εμπορικών συμφωνιών. Η αρχική παραδοχή που οδήγησε αρχικά στη δημιουργία της GATT, το 1948, και αργότερα του ΠΟΕ, το 1995, ήταν ότι η μείωση των δασμών και γενικότερα των εμποδίων στο διεθνές εμπόριο έχει ως αποτέλεσμα την άνοδο του βιοτικού επιπέδου για όλες τις χώρες που συμμετέχουν σε αυτό. Σταδιακά τα νέα κράτη μέλη άρχισαν να στρέφονται προς τη διεκδίκηση μιας περισσότερο δίκαιης κατανομής του παγκόσμιου πλούτου, ενώ η οικονομική τους ανάπτυξη έδωσε φωνή στις επιδιώξεις τους αυτές. Η πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ, που σε μεγάλο βαθμό είχαν θέσει τους διεθνείς κανόνες του παιχνιδιού μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, δεν ήταν πια τόσο δεδομένη ούτε τόσο αυτονόητη, καθώς οι ανερχόμενες οικονομίες του πρώην «Τρίτου Κόσμου» και ιδίως η Κίνα άρχισαν να αποκτούν πραγματική οικονομική και πολιτική δύναμη και να θέτουν τους όρους τους. Παράλληλα, νέες μετα-υλικές επιδιώξεις κέρδισαν έδαφος στην ατζέντα αναπτυσσόμενων χωρών, και ιδίως της ΕΕ, όπως το περιβάλλον και η βιώσιμη ανάπτυξη, ενώ η διεύρυνση των θεματικών πεδίων του ΠΟΕ σε νέους τομείς, όπως οι υπηρεσίες, τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, οι άμεσες ξένες επενδύσεις, τα πρότυπα και οι εσωτερικές ρυθμίσεις που διευκολύνουν το εμπόριο, συνάντησε αντιρρήσεις και εντός των αναπτυσσόμενων οικονομιών, καθώς θεωρήθηκαν από ομάδες επιχειρηματιών αλλά και από τις οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών και τις ΜΚΟ ως παρεμβατικές στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών και ως εκ τούτου ανεπιθύμητες. Ταυτόχρονα, ο πολύ μεγάλος αριθμός των μελών του ΠΟΕ, που αριθμεί 164 αυτή τη στιγμή, 150 το 2007 και μόλις 23 το 1948 στην ίδρυση της GATT, κατέστησε τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων δυσκίνητη και σύνθετη, σε συνδυασμό με την πολυπλοκότητα που εισέφερε η διεύρυνση των θεματικών πεδίων, πέρα από την απλή και ξεκάθαρη κατάργηση των δασμών για τα προϊόντα που περνάνε τα σύνορα, όπως ήταν στην αρχική του μορφή.

Όσον αφορά τις διμερείς σχέσεις ΕΕ και ΗΠΑ, το 2007 δημιουργείται το Διατλαντικό Οικονομικό Συμβούλιο (ΔΟΣ) ([Transatlantic Economic Council-TEC](#)) ως ένα φόρουμ διαλόγου σε οικονομικά θέματα. Στο Συμβούλιο αυτό, το οποίο πραγματοποιεί συνάντηση τουλάχιστον μία φορά ετησίως προεδρεύουν από κοινού ο Αντιπρόεδρος της Επιτροπής και Επίτροπος Εμπορίου της ΕΕ, και ο Αναπληρωτής Εθνικός Ειδικός

Σύμβουλος του Λευκού Οίκου για θέματα Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων. Στόχο του αποτελεί η προώθηση του διαλόγου και της συναίνεσης για την περαιτέρω σύσφιξη των διατλαντικών οικονομιών σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, με την εξάλειψη των δασμών, την εφαρμογή βέλτιστων πρακτικών, την εναρμόνιση των προτύπων, και τη βελτίωση της πρόσβασης στις αγορές (US Department of State, 2022).

Το ΔΟΣ σίγουρα αποτελεί θετικό βήμα για τη σύσφιξη των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ. Ωστόσο απέχει πολύ από το όραμα μιας Σ.Ε.Εμπ. που είχε κυριαρχήσει στη συζήτηση την προηγούμενη δεκαετία. Μετά την ευφορία της δεκαετίας του 1990 για τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και την ιδεολογική νίκη της Δύσης, η νέα δεκαετία έφερε στο προσκήνιο δεύτερες σκέψεις για την αναγκαιότητα της συμμαχίας και σε οικονομικό επίπεδο: η συμμετοχή σε πολυμερείς διαπραγματεύσεις διεθνούς εμπορίου έχασε σε μεγάλο βαθμό το ιδεολογικό της πρόσημο και απέκτησε, αντίθετα ένα περισσότερο πρακτικό, πραγματιστικό και σχετικό χαρακτήρα. Η σύσφιξη των εμπορικών σχέσεων δεν παρέπεμπε πλέον σε αμυντική αλληλεξάρτηση (Destler, 2005), και έτσι επικράτησε μια περισσότερο «εγωιστική» στάση από τις αναπτυγμένες χώρες και από τις επιχειρήσεις τους.

Παράλληλα, με τις νέες συνθήκες όπως είχαν πλέον διαμορφωθεί, οι ΗΠΑ κατά κύριο λόγο, είχαν αρχίσει να ενοχλούνται από την εφαρμογή της ρήτρας του μάλλον ευνοούμενου κράτους που ισχύει στις συμφωνίες του ΠΟΕ με βάση το άρθρο I της GATT, και επιβάλλει την αυτόματη εφαρμογή ενός μικρότερου δασμού που συμφωνείται μεταξύ δύο μελών του ΠΟΕ και σε όλα τα άλλα κράτη μέλη του (Baldwin, 2007).

Οι ΗΠΑ είχαν αρχίσει επίσης να δυσφορούν με την ειδική και προτιμησιακή μεταχείριση των αναπτυσσόμενων κρατών στο πλαίσιο του ΠΟΕ, τα οποία κάνοντας χρήση των ευνοϊκών αυτών διατάξεων είχαν αποκτήσει μεγάλη οικονομική δύναμη και απειλούσαν πλέον την πρωτοκαθεδρία τους ως παγκόσμιου ηγέτη. Η ενόχληση αυτή αφορούσε κυρίως την Κίνα, που στη δεκαετία του 2000 άρχισε ήδη να καθιερώνεται ως μια εξαιρετικά ανερχόμενη οικονομία με ηγετικές φιλοδοξίες.

Από την άλλη, η ΕΕ με τη μεγάλη διεύρυνση του 2004, αφενός, και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της για τις σχέσεις με τις γειτονικές της χώρες, είτε με την ιδιότητα υποψήφιου μέλους, είτε στο πλαίσιο των πολιτικών καλής γειτονίας, καθώς και με τις πρώην αποικίες ορισμένων κρατών μελών, είχε εκδηλώσει από νωρίς την προτίμησή της για τις διμερείς ή περιφερειακές συμφωνίες, στο πλαίσιο του άρθρου XXV της GATT που αναγνωρίζει το δικαίωμα των κρατών μελών να συνάπτουν συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου και τελωνειακές ενώσεις κατά βούληση, αρκεί να μην παρεμποδίζουν με αυτές

το εμπόριο άλλων κρατών μελών. Αντίστοιχα και οι ΗΠΑ συνάπτουν εμπορικές συμφωνίες με γειτονικές τους χώρες όπως το Μεξικό, η Χιλή η Κολομβία, η Δομινικανή Δημοκρατία, αλλά και με την Ιορδανία, το Μαρόκο και την Αυστραλία.

ΕΕ και ΗΠΑ σταδιακά βρίσκουν όλο και περισσότερο διέξοδο στις περιφερειακές ή διμερείς συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου για να προωθήσουν τα συμφέροντά τους, εκτός του πλαισίου του ΠΟΕ, που με τόσο ενθουσιασμό και προσδοκίες είχαν ιδρύσει την προηγούμενη δεκαετία.

Ανάμεσα στην ΕΕ και στις ΗΠΑ τη δεκαετία αυτή ήδη έχουν ανακύψει αρκετές από τις βασικές διαφωνίες και αποκλίνουσες θέσεις που θα τις απασχολήσουν και στο μέλλον, όπως η διαφορετική στάση τους στα θέματα των αγροτικών προϊόντων και στην προστασία τους, στην προστασία του περιβάλλοντος και των καταναλωτών, στην προστασία της υγείας, στα γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα, στην προστασία των εργατικών δικαιωμάτων. Επίσης, η ΕΕ δεν επιθυμεί το άνοιγμα ορισμένων υπηρεσιών, και συγκεκριμένα των οπτικο-ακουστικών υπηρεσιών, για την προστασία της πολιτισμικής διαφορετικότητας, και αυτών που άπτονται της υγείας και της εκπαίδευσης, για την προστασία των δημόσιων αγαθών (Commission of the European Communities, 2004). Οι ΗΠΑ κατηγορούν την ΕΕ για συγκεκαλυμμένο προστατευτισμό, αφού δεν ασπάζονται τις προτεραιότητες αυτές και την κοινωνική και μετα-υλική της ατζέντα.

Η ΕΕ εμφανίζεται ιδιαίτερα υποστηρικτική ως προς την απελευθέρωση των επενδύσεων και των δημοσίων προμηθειών στην αγορά των ΗΠΑ, στην οποία αντιτίθενται σθεναρά οι τελευταίες, καθώς και για την εναρμόνιση θεμάτων ανταγωνισμού («ζητήματα της Σγκαπούρης»).

Γενικότερα, η ΕΕ είναι υπέρμαχος μιας «δομημένης» και με βάση κανόνες παγκοσμιοποίησης, και προσπαθεί να προωθήσει τη θέσπιση διεθνών ρυθμιστικών κανόνων σε ένα σύνολο θεμάτων που διευκολύνουν το εμπόριο και τις επενδύσεις «πίσω από τα σύνορα», στη λεγόμενη «βαθιά» εμπορική ατζέντα. Στην προσπάθειά της αυτή επιδιώκει να οριοθετήσει την συμπεριφορά των επιχειρήσεων και να εξάγει το δικό της προηγμένο ρυθμιστικό μοντέλο στον υπόλοιπο κόσμο, δημιουργώντας ένα σταθερό και προβλέψιμο διεθνές επιχειρηματικό περιβάλλον (Young, 2007).

Η ΕΕ δίνει μεγάλη έμφαση την περίοδο αυτή στην υποστήριξη των Στόχων της Χιλιετίας του ΟΗΕ για τη μείωση της παγκόσμιας φτώχειας, και με την πρωτοβουλία «Όλα Εκτός Από Όπλα» (Everything But Arms- EBA) του 2001 κατάργησε μονομερώς και άμεσα όλα τα εμπόδια στο εμπόριο σε όλα τα προϊόντα εκτός από τα όπλα και τα πυρομαχικά

για τις φτωχότερες 49 χώρες του κόσμου (με εξαίρεση τις μπανάνες, τη ζάχαρη και το ρύζι για τα οποία η κατάργηση έγινε λίγα χρόνια αργότερα). (Young, 2007).

Την εποχή αυτή, και συγκεκριμένα το 2004 ανακύπτει η πολυετής διαμάχη μεταξύ της ΕΕ και των ΗΠΑ για τις φερόμενες ως παράνομες επιδοτήσεις στις εταιρείες Airbus και Boeing αντίστοιχα. Η διαμάχη αυτή φαίνεται πως επιλύθηκε τον Ιούνιο του 2021, με τη συμφωνία στην οποία κατέληξαν ο Αντιπρόεδρος Ευρωπαϊκής Επιτροπής Valdis Dombrovskis και η Εμπορική Εκπρόσωπος των ΗΠΑ Katherine Tai και την [Κοινή Δήλωση της Συνόδου Κορυφής ΕΕ- ΗΠΑ](#) (European Commission, 2021) ([Κεφ. 6](#)).

Η περίοδος αυτή, και μέχρι την οικονομική κρίση που ξεσπάει αρχικά στις ΗΠΑ το 2008/2009 και μεταφέρεται στη συνέχεια στην ΕΕ το 2010, και για όλη σχεδόν την επόμενη δεκαετία, είναι για την ΕΕ ιδιαίτερα φιλόδοξη. Πέραν της μεγάλης διεύρυνσης με 10 νέα κράτη μέλη, συγκαλείται η Διάσκεψη για το Μέλλον της Ευρώπης που καταλήγει στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, το οποίο επιχειρεί με συμβολικό τρόπο να δώσει ομοσπονδιακή δομή στην ΕΕ (σημαία, ύμνος, Σύνταγμα κλπ.). Παρά την καταγήφισή του στα δημοψηφίσματα στη Γαλλία και την Ολλανδία το 2005, η Συνθήκη της Λισαβόνας που ακολουθεί το 2007, και τίθεται σε ισχύ το 2009, προωθεί σε μεγάλο βαθμό την ευρωπαϊκή ενοποίηση, ενώ ξεκαθαρίζει ρητά και τις αρμοδιότητες της ΕΕ σε σχέση με τα κράτη μέλη, αναθέτοντας ρητά την αποκλειστική αρμοδιότητα για την άσκηση της κοινής εμπορικής πολιτικής στην ΕΕ (άρθρο 3 παρ.1 εδ. ε' της ΣΛΕΕ), και συγκεκριμένα στην Επιτροπή, στο Συμβούλιο που αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία, και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο εγκρίνει τις διεθνείς συμφωνίες που συνάπτει η ΕΕ (άρθρα 207 και 218 της ΣΛΕΕ) ([Κεφ. 5](#)). Παράλληλα το εγχείρημα του ευρώ φαίνεται να έχει επιτυχία και η ΕΕ ζει μια περίοδο άνθισης και ανάπτυξης.

Καθώς όμως η ΕΕ μεγαλώνει και αυτονομείται ως προς τις προτεραιότητές της, στη σχέση με τις ΗΠΑ διαμορφώνεται ένα κύμα αμφισβήτησης της στρατηγικής σημασίας της ΕΕ καθώς και ένα ρήγμα ως προς την κοινότητα των αξιών των δύο σχηματισμών που αποτυπώνεται σε βιβλία πολιτικών επιστημόνων όπως ο Robert Kagan που θεωρεί ότι Ευρωπαίοι και Αμερικανοί «ζουν σε τελείως διαφορετικούς κόσμους», και έχουν τελείως διαφορετικές αξίες, και συγκεκριμένα ότι «Οι Αμερικανοί είναι από την Άρη και οι Ευρωπαίοι από την Αφροδίτη: Συμφωνούν σε πολύ λίγα και καταλαβαίνουν ο ένας τον άλλο όλο και λιγότερο. Και αυτή η κατάσταση δεν είναι προσωρινή» (Kagan, 2003

).¹Παράλληλα, ο ανταγωνισμός των ΗΠΑ με την Κίνα επαναφέρει στις διεθνείς σχέσεις τον ρεαλισμό και τη γεωπολιτική (Brzezinski, 1997) (Kagan, 2008).

Ο Γύρος της Doha καταρρέει οριστικά το 2008 όταν ΗΠΑ και Κίνα έρχονται σε αντιπαράθεση σχετικά με το ειδικό και προτιμησιακό καθεστώς που διατηρεί η Κίνα και ορισμένες άλλες αναπτυσσόμενες οικονομίες (Hopewell, 2021). Μπροστά στην άνοδο αυτών των νέων οικονομιών και χάνοντας την απόλυτη κυριαρχία στις πολυμερείς εμπορικές διαπραγματεύσεις, οι ΗΠΑ σταδιακά αποσύρονται από την πολυμερή διπλωματία και από το δημιούργημά τους, τον ΠΟΕ. Υπό την Προεδρία του George W. Bush οι ΗΠΑ κατηγορούν το Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό Όργανο του ΠΟΕ για υπερβολικό δικαστικό ακτιβισμό σε υποθέσεις που καταδικάζει πρακτικές τους ως παράνομες (Prusa & Rubini, 2013).

Στις 15 Σεπτεμβρίου του 2008 η Τράπεζα Lehman Brothers κηρύσσει πτώχευση στις ΗΠΑ, σηματοδοτώντας την έναρξη της μεγαλύτερης χρηματοπιστωτικής κρίσης από το 1929. Η κρίση αυτή γρήγορα μεταδίδεται και στην ΕΕ λόγω της ισχυρής διασύνδεσης των οικονομιών και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, κλυδωνίζοντας τη σταθερότητα της ευρωζώνης γενικότερα, αλλά και συγκεκριμένων χωρών αυτής, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα η οποία πλήττεται βαρύτερα.

---

¹ Παραφράζοντας τον τίτλο του best seller βιβλίου του John Gray, του 1992: *Men Are from Mars, Women Are from Venus*

Κεφάλαιο 3

Η δεκαετία του 2010- Η συμφωνία TTIP και ο D. Trump

Ενότητα 1: Η συμφωνία TTIP

Τον Ιανουάριο του 2009, εν μέσω της βαρύτατης διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης ορκίζεται ο Barack Obama (Barack Hussein Obama II) ως ο 44ος Πρόεδρος των ΗΠΑ, ενώ τον Δεκέμβριο του 2009 τίθεται σε ισχύ η Συνθήκη της Λισαβόνας της ΕΕ. Η δεκαετία του 2010 χαρακτηρίστηκε από την βαθιά κρίση χρέους στην ευρωζώνη, η οποία επηρέασε κατεξοχήν την ελληνική οικονομία, καθώς και από τα γεγονότα της αραβικής «άνοιξης» στη Βόρεια Αφρική και το συνεπακόλουθο μεταναστευτικό πρόβλημα που αντιμετώπισε η ΕΕ.

Σε επίπεδο διατλαντικών εμπορικών σχέσεων κυρίαρχο ρόλο είχαν οι διαπραγματεύσεις για την προτεινόμενη Διατλαντική Εταιρική Σχέση Εμπορίου και Επενδύσεων (ΔΕΣΕΕ-TTIP).

Επρόκειτο για την, αποτυχημένη τελικά, απόπειρα σύναψης μιας διμερούς συμφωνίας ελεύθερου εμπορίου (Σ.Ε.Εμπ.-FTA) μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ, η οποία μέχρι και σήμερα απουσιάζει, παρά τις στενότητες και ιστορικά σημαντικές εμπορικές και στρατηγικές σχέσεις των δύο οικονομιών.

Η υπό διαπραγμάτευση ΔΕΣΕΕ, πέρα από μια απλή Σ.Ε.Εμπ. υπήρξε κάτι πολύ περισσότερο: μια «πολυδιάστατη προσπάθεια εμβάθυνσης και διεύρυνσης των εμπορικών ροών μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ και με μακροπρόθεσμες συνέπειες για το διεθνές εμπορικό σύστημα» (Χαζάκης, 2017). Αν τελικά η συμφωνία είχε προχωρήσει θα παρατηρούσαμε τη δημιουργία ενός πολύ μεγάλου και σημαντικού εμπορικού μπλοκ το οποίο θα κάλυπτε το 45% του παγκόσμιου ΑΕΠ με στοιχεία του 2014 (Wolrd Bank, 2016), ένα πολύ μεγάλο μέρος των παγκόσμιων εισροών και εκροών ΑΞΕ, καθώς και το μεγαλύτερο μέρος των παγκόσμιων εξαγωγών και εισαγωγών υπηρεσιών και προϊόντων μεταποίησης (WTO, 2015). Η ΔΕΣΕΕ θα ήταν μία πολυθεματική συμφωνία και κύριο γνώρισμά της θα ήταν, πέραν της μείωσης των δασμολογικών και μη δασμολογικών εμποδίων στο εμπόριο, ότι θα περιείχε και πολλές ρυθμιστικές διατάξεις για πρότυπα και κανονιστικά θέματα, οι οποίες αν τελικά υιοθετούνταν σίγουρα θα επηρέαζαν και θα διαμόρφωναν και τις τάσεις στο διεθνές εμπόριο συνολικότερα.

Τον Νοέμβριο του 2011 ΕΕ και ΗΠΑ συγκρότησαν την Ομάδα Εργασίας Υψηλού Επιπέδου για την Απασχόληση και την Ανάπτυξη η οποία θα είχε ως αποστολή τη διερεύνηση της δυνατότητας σύναψης μιας Σ.Ε.Εμπ. (The White House-Office of the Press Secretary, 2011). Τον Φεβρουάριο του 2013 η Ομάδα αποφάνθηκε θετικά (High Level Working Group on Jobs and Growth , 2013) και δύο ημέρες αργότερα οι ηγέτες ΕΕ και ΗΠΑ δεσμεύτηκαν να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις για τη συμφωνία (Taylor, 2013).

Οι διαπραγματεύσεις τελικά ξεκίνησαν τον Ιούλιο του 2013 στην Ουάσιγκτον και πραγματοποιήθηκαν σε 15 γύρους, οι οποίοι λάμβαναν χώρα εναλλάξ στις Βρυξέλλες και σε πόλεις των ΗΠΑ (Wikipedia, 2022).

Η ΔΕΣΕΕ ήταν δομημένη σε τρεις πυλώνες: πρόσβαση στις αγορές για αγαθά και υπηρεσίες, κανονιστική συνεργασία για εξάλειψη των γραφειοκρατικών εμποδίων, και κανόνες/πρότυπα στο διεθνές εμπόριο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015).

Στο στάδιο των διαπραγματεύσεων υπήρξαν αρκετές διαφωνίες μεταξύ των δύο μερών, οι οποίες κυρίως αφορούσαν τους εξής τομείς: η ΕΕ υποστήριξε την εξαίρεση των υπηρεσιών σε κλάδους που συνδέονται με τον πολιτισμό, σύμφωνα και με το άρθρο 167 της ΣΛΕΕ, και ιδίως των οπτικοακουστικών υπηρεσιών, όπως επίσης και των υπηρεσιών στους τομείς της υγείας και της παιδείας. Επίσης, οι ΗΠΑ δεν ήθελαν να αναγνωρίζουν την προστασία των προϊόντων Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και Προστασίας Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ), κάτι που αποτελεί κόκκινη γραμμή για την ΕΕ, με την αιτιολογία ότι αποτελεί προστατευτική πρακτική που δημιουργεί στρέβλωση στο εμπόριο. Συγκεκριμένα, από τα 1308 προϊόντα που πρότεινε η Επιτροπή έγιναν δεκτά προς συζήτηση από την πλευρά των ΗΠΑ μόλις 201 (Χαζάκης, 2017).

Επίσης, σημείο έντονης διαφωνίας στη διαπραγμάτευση υπήρξε το θέμα της ασφάλειας τροφίμων και των φυτοπροστατευτικών κανόνων. Στην ΕΕ οι κανόνες στους τομείς αυτούς είναι αρκετά πιο αυστηροί, και εφαρμόζεται η αρχή της πρόληψης, σύμφωνα με την οποία τα κράτη μπορούν να επιβάλουν απαγορευτικούς περιορισμούς αν υπάρχει αμφιβολία για την ασφάλεια ή την ποιότητα ενός προϊόντος. Αντίθετα, στις ΗΠΑ εφαρμόζεται η επιστημονική αρχή, σύμφωνα με την οποία οι αρχές παρεμβαίνουν μόνο σε περίπτωση που αποδειχτεί επιστημονικά ότι ένα προϊόν δεν είναι ασφαλές, ενώ σε περίπτωση αμφιβολίας κυκλοφορεί κανονικά και καταναλώνεται.

Υπήρξε επίσης μεγάλη απόκλιση στο θέμα του ανοίγματος των δημόσιων συμβάσεων σε ομοσπονδιακό και τοπικό επίπεδο για τις επιχειρήσεις της ΕΕ στις ΗΠΑ, καθώς και στο θέμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, όπου, επίσης, στις ΗΠΑ η προστασία είναι πολύ χαμηλή σε σχέση με το επίπεδο προστασίας που διασφαλίζει για τους πολίτες της η ΕΕ. Αξίζει να αναφερθεί εδώ ότι στις ΗΠΑ δεν υπάρχει κάτι αντίστοιχο με τον ΓΚΠΔ (GDPR), ενώ από την πλευρά των ΗΠΑ έχει εκφραστεί επανειλημμένα άρνηση και καχυποψία για τα επιμέρους δικαιώματα που προστατεύει ο Κανονισμός, όπως για παράδειγμα για το δικαίωμα στη λήθη και άλλα σημαντικά δικαιώματα (Atkinson, 2021).

Σύμφωνα με μελέτη, το κέρδος για τις οικονομίες των ΕΕ και ΗΠΑ από τη συμφωνία θα ήταν πολύ σημαντικό, και η ΕΕ θα μπορούσε να αυξήσει το ΑΕΠ της από 68,2 δις ως 119,2 δις, ενώ οι ΗΠΑ από 49,5 ως 94,9 δις, ενώ πολύ σημαντική θα ήταν και η αύξηση στις εξαγωγές (Francois, 2013).

Πέρα από τα αμιγώς οικονομικά κέρδη για ΕΕ και ΗΠΑ, αν είχε προχωρήσει η εν λόγω συμφωνία θα είχε δημιουργηθεί ένα πολύ ισχυρό μπλοκ που θα μπορούσε να επιβάλει de facto τους διεθνείς κανόνες του εμπορίου σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, και ιδίως σε σχέση με ανταγωνιστικές οικονομίες όπως η κινεζική. Θα εκπλήρωνε δηλαδή στόχους που θα συνδέονταν τόσο με τη φιλελεύθερη όσο και με τη ρεαλιστική προσέγγιση (Χαζάκης, 2017).

Παρά τη δέσμευση της Κυβέρνησης Obama να ολοκληρώσει τη συμφωνία, ήδη κατά την προεκλογική περίοδο του 2016 στις ΗΠΑ το κλίμα είχε αλλάξει. Εκτός από την πλήρη αντίθεση στη συμφωνία του υποψηφίου των Ρεπουμπλικάνων και μετέπειτα Προέδρου D. Trump, αξιοσημείωτη είναι και η αντίθεση του υποψηφίου για το χρίσμα των Δημοκρατικών Bernie Sanders, ο οποίος κατακρίνει έντονα την ανθυποψηφία του Hillary Rodham Clinton για την προηγούμενη στήριξή της σε εμπορικές συμφωνίες, με αποτέλεσμα και εκείνη τελικά να αναδιπλώνεται αργότερα και να δηλώνει επιφυλάξεις.

Αντίστοιχα, και στην ΕΕ η συμφωνία συνάντησε πολλές αντιστάσεις, ιδίως από την Κοινωνία των Πολιτών, που θεώρησε ότι η εν λόγω συμφωνία θα υποβάθμιζε τα αυστηρά ευρωπαϊκά πρότυπα και κανόνες ασφαλείας, σε σχέση ιδίως με το περιβάλλον, την υγεία και ασφάλεια των καταναλωτών, τα γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα και τα προσωπικά δεδομένα. Επίσης, επικρίθηκε πολύ, ιδίως στις χώρες της ΕΕ, η προτεινόμενη δημιουργία ενός Δικαιοδοτικού Μηχανισμού Επενδυτή-Κράτους (ΔΜΕΚ- ISDS), στο οποίο θα

μπορούσαν να προσφεύγουν ιδιωτικές επιχειρήσεις παρακάμπτοντας τα εθνικά δικαστήρια και την εθνική νομοθεσία (Ames, 2015).

Γενικότερα, σε ΕΕ και ΗΠΑ η συμφωνία TTIP επικρίθηκε ως πολύ παρεμβατική, αφού σε μεγάλο βαθμό εμπεριείχε κανονιστικές ρυθμίσεις και προτυποποίηση, τα λεγόμενα θέματα «πέραν των συνόρων» που αφορούν τη διευκόλυνση του εμπορίου και των επενδύσεων στο κράτος υποδοχής, καθώς και τη λεγόμενη ατζέντα «βαθέως» εμπορίου και ξεπερνούσε κατά πολύ μια απλή εμπορική συμφωνία (Young, 2016).

Επίσης, επειδή ήταν πολύ φιλόδοξη, στρατηγική και σύνθετη τράβηξε πολύ έντονα την προσοχή της κοινής γνώμης με πολύ αρνητικό τρόπο, κάτι που για παράδειγμα, δεν συνέβη στην αντίστοιχη πολυθεματική συμφωνία της ΕΕ με τον Καναδά, τη CETA. Είναι χαρακτηριστικό ότι με την αναγγελία της διαπραγμάτευσης της συμφωνίας ΕΕ- ΗΠΑ, και μόνο τότε, εκφράστηκαν και κάποιες αντιρρήσεις και διαμαρτυρίες εναντίον της CETA, την οποία η ΔΕΣΕΕ συμπαρέσυρε στην άρνηση της κοινής γνώμης (Young, 2016).

Οι ευρωπαίοι πολίτες φοβήθηκαν τη δύναμη και τον ενδεχόμενο παρεμβατισμό των μεγάλων αμερικανικών επιχειρήσεων στο ευρωπαϊκό έδαφος και την υποβάθμιση της προστασίας των ευρωπαϊκών αξιών, σε μια πολυθεματική και επεμβατική συμφωνία με τις ΗΠΑ, οι οποίες θεωρούνται από πολλούς στην ΕΕ ότι εκφράζουν έναν «ριζοσπαστικό ατομικισμό» (Schaake, 2020) που ενδεχομένως θα αποτυπωνόταν σε κάποια τμήματα τουλάχιστον της συμφωνίας.

Αντίστοιχα, από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού, η ΕΕ συχνά επικρίνεται ως υπερβολικά ρυθμιστική, κάτι που έχει ως αποτέλεσμα να μπλοκάρεται η επιχειρηματικότητα, η καινοτομία και η ανάπτυξη, ενώ έχει εκφραστεί επίσης η άποψη ότι η ΕΕ χρησιμοποιεί το κανονιστικό/ρυθμιστικό της πλεονέκτημα ως συγκεκαλυμμένο προστατευτισμό σε τομείς που την ενδιαφέρουν, όπως και ότι προσπαθεί συνεχώς να προωθήσει/επιβάλει το ρυθμιστικό της πρότυπο (Atkinson, 2021).

Το φθινόπωρο του 2016, και ενώ είχε ήδη προηγηθεί το δημοψήφισμα υπέρ της εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ (Brexit) το καλοκαίρι του ίδιου έτους, οι διαπραγματεύσεις περιέπεσαν σε τέλμα, ενώ με την εκλογή του D. Trump τον Νοέμβριο του 2016 και την ορκωμοσία του τον Ιανουάριο του 2017 η υπό διαπραγμάτευση

συμφωνία «πάγωσε». Τον Απρίλιο του 2019 η ΕΕ ανακοίνωσε ότι οι διαπραγματεύσεις για τη συμφωνία ΤΤΙΡ «ανήκαν στο παρελθόν και δεν ήταν πλέον επίκαιρες»², ενώ ταυτόχρονα εξουσιοδότησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προβεί στο μέλλον σε διαπραγματεύσεις με τις ΗΠΑ για μια πιο απλή, «ρηχή» συμφωνία που θα αφορά μόνο την εξάλειψη των δασμών στα βιομηχανικά αγαθά, και με ταυτόχρονη ρητή εξαίρεση των αγροτικών προϊόντων από μια τέτοια μελλοντική συμφωνία (Council of the European Union, 2019).

Ενότητα 2: Η εποχή D. Trump

Η εκλογή του Donald Trump σηματοδότησε μια σημαντική στροφή στην εμπορική πολιτική των ΗΠΑ και στη σχέση τους με την ΕΕ και τον κόσμο. Παρά το γεγονός ότι στην προεκλογική του εκστρατεία, με το σύνθημα «Πρώτα η Αμερική»³, είχε προειδοποιήσει για τις προθέσεις του να αποχωρήσει από διεθνείς οργανισμούς και διεθνείς συμφωνίες στις οποίες συμμετείχαν οι ΗΠΑ, σίγουρα αρκετοί ήταν εκείνοι που δεν περίμεναν ότι θα υλοποιούσε στην πράξη και τόσο άμεσα την πολιτική αυτή. Είναι χαρακτηριστικό ότι η πρώτη πολιτική απόφαση που έλαβε μόλις ορκίστηκε και ανέλαβε τα καθήκοντά του στον Λευκό Οίκο ήταν η αποχώρηση των ΗΠΑ από την εμπορική συμφωνία ελεύθερου εμπορίου που είχαν μόλις υπογράψει ένα χρόνο νωρίτερα με τις χώρες του Ειρηνικού (Δια-Ειρηνική Συμφωνία-TPP) (Office of the United States Trade Representative, 2017).

Παράλληλα πίστευε ακράδαντα ότι η αιτία για το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ με την Κίνα, αλλά και με την ΕΕ, ήταν το γεγονός ότι οι άλλες χώρες εκμεταλλεύονταν την ανοικτή εμπορική πολιτική τους για να πλουτίζουν σε βάρος τους. Με αυτή τη λογική, και αφού είχε ήδη σταματήσει τις διαπραγματεύσεις για τη συμφωνία ΤΤΙΡ, τον Ιούνιο του 2018 προχώρησε προς την εντελώς αντίθετη κατεύθυνση επιβάλλοντας δασμούς 25% στις εισαγωγές χάλυβα και 10% στις εισαγωγές αλουμινίου από την ΕΕ. Την απόφασή του αιτιολόγησε επικαλούμενος λόγους εθνικής ασφάλειας με βάση το Τμήμα 232 του νόμου των ΗΠΑ για την επέκταση του εμπορίου του 1962⁴, σε συνδυασμό με το

² «obsolete and no longer relevant»

³ «America First»

⁴ Section 232 – Trade Expansion Act (1962) (19 U.S.C. §1862)-

Ο νόμος αυτός εξουσιοδοτεί τον Υπουργό Εμπορίου να διεξαγάγει ενδεδειγμένες έρευνες προκειμένου να καθορίσει τις επιπτώσεις των εισαγωγών κάθε είδους στην εθνική ασφάλεια των Ηνωμένων Πολιτειών

άρθρο [XXI της GATT](#) που επιτρέπει τη λήψη μέτρων όταν απειλείται η εθνική ασφάλεια ενός κράτους μέλους.

Σε απάντηση αυτής της απόφασης η ΕΕ, θεωρώντας ότι καταχρηστικά είχαν επικαλεστεί οι ΗΠΑ λόγους εθνικής ασφάλειας ενώ επρόκειτο στη ουσία για μέτρα διασφάλισης του άρθρου XIX της GATT, προχώρησε σε επιβολή αντίμετρων (Felbermayr, 2018), επιβάλλοντας δασμούς σε αμερικανικά προϊόντα όπως οι μοτοσυκλέτες Harley-Davidson από το Γουισκόνσιν και το ούισκι μέρμπον από το Κεντάκι (Schneider-Petsinger, 2019). Σε κάθε περίπτωση, η επίκληση λόγων εθνικής ασφάλειας απέναντι σε σύμμαχο όπως η ΕΕ θεωρήθηκε ακραία, υπερβολική και άδικη, και επικρίθηκε έντονα ακόμη και στο ίδιο το Κογκρέσο σε ειδική συνεδρίαση (US Congress, 26/6/2019).

Επίσης, τον Μάιο του 2018, με βάση το ίδιο άρθρο, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Trump διέταξε τη διεξαγωγή νέας έρευνας σχετικά με το κατά πόσο οι εισαγωγές αυτοκινήτων στις ΗΠΑ απειλούν την εθνική ασφάλεια προκειμένου να επιβληθούν και σε αυτές δασμοί ύψους 25%. Αν συνέβαινε αυτό, το πλήγμα θα ήταν τεράστιο για τα γερμανικά αυτοκίνητα, γεγονός που θα αποσταθεροποιούσε την ΕΕ γενικότερα. Μπροστά σε αυτό το ενδεχόμενο η ΕΕ επιδίωξε και πέτυχε τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων: Ο τότε Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jean Claude Juncker μετέβη ο ίδιος στην Ουάσιγκτον στις 25 Ιουλίου για συνομιλίες με τον Πρόεδρο Trump, οι οποίες κατέληξαν σε μια κοινή δήλωση με την οποία τα μέρη δεσμεύτηκαν να μην επιβάλουν επιπλέον δασμούς για όσο καιρό θα διαρκούσαν οι διαπραγματεύσεις (Rose Garden Declaration⁵) (Felbermayr, 2018).

Πέραν του εμπορικού πολέμου, ο Πρόεδρος Trump κατά τη διάρκεια της θητείας του συχνά χρησιμοποίησε προσβλητικές και απαξιοτικές εκφράσεις για την ΕΕ και τους ηγέτες της (Herszenhorn, 2020), σε σημείο που ακόμη και το πάντα «ευγενές» Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο χαρακτήρισε αυτές τις συμπεριφορές ως «εκφοβιστικές» (European Parliament, 2018).

Η θητεία του D. Trump χαρακτηρίστηκε γενικότερα από προστατευτισμό, εθνικισμό και αναθεωρητισμό. Οι ΗΠΑ στο διάστημα αυτό αποχώρησαν και από τη Συμφωνία του ΟΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή, που είχε συμφωνηθεί στο Παρίσι το 2015. Ενώ, παρά το γεγονός ότι επαναδιαπραγματεύθηκε τη NAFTA με το Μεξικό και τον Καναδά, ασκώντας τους έντονες πιέσεις προκειμένου να βελτιώσει τους όρους του εμπορίου υπέρ

---

⁵ Η κοινή δήλωση πραγματοποιήθηκε στον «Κήπο των Ρόδων» του Λευκού Οίκου

των ΗΠΑ, δεν απέσυρε πλήρως τους δασμούς που είχε επιβάλει και στις εισαγωγές από τις χώρες αυτές στο πλαίσιο του Section 232 του νόμου του 1962.

Ωστόσο, η αναθεωρητική πολιτική Trump αμφισβήτησε επίσης πολύ έντονα και υπονόμωσε σημαντικά τη διεθνή νομιμότητα των κανόνων της πολυμερούς οικονομικής διπλωματίας στο πλαίσιο του ΠΟΕ, που σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσε δημιούργημα των ΗΠΑ και αποτύπωσε τη φιλελεύθερη διεθνή οικονομική τάξη που οι ίδιες προώθησαν σε παγκόσμιο επίπεδο στον απόηχο του Β' Παγκόσμιου Πολέμου (Hopewell, 2021). Ο D. Trump δεν έκρυψε ποτέ την περιφρόνηση του για τον ΠΟΕ και απειλούσε ότι οι ΗΠΑ θα αποχωρήσουν εντελώς από τον Οργανισμό, ενώ με τη στάση του στο θέμα της λειτουργίας του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου (Appellate Body) ουσιαστικά κατέστησε τον κυρωτικό μηχανισμό του Οργανισμού ανενεργό με τη συστηματική μη επικύρωση των νέων διορισμών των μελών στο δευτεροβάθμιο όργανο, με αποτέλεσμα καθώς οι θητείες των απερχόμενων μελών έληγαν σιγά-σιγά να μείνει αυτό εκτός λειτουργίας από τον Δεκέμβριο του 2019, όταν είχαν μείνει μόλις δύο ενεργά μέλη (Schneider-Petsinger, 2019). Η θητεία του τελευταίου μέλους έληξε στις 30 Νοεμβρίου 2020 (WTO, 2022). Τα μέλη του Appellate Body είναι 7 και εκλέγονται κανονικά για 4 έτη με ομοφωνία των μελών του ΠΟΕ, και η θητεία τους είναι ανανεώσιμη για μία ακόμη θητεία (WTO, 1995).

Η «εύκολη» ερμηνεία ως προς τη στάση του Προέδρου Trump εκτιμά ότι οι επιλογές του υποκινήθηκαν από την άνοδο του λαϊκισμού καθώς και από τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του, και συνεπώς συνιστούν ένα μεμονωμένο φαινόμενο το οποίο δεν θα έχει συνέχεια και δεν εκφράζει κάποια αλλαγή στη στάση των ΗΠΑ συνολικά. Μια προσεκτικότερη ανάλυση, ωστόσο, μας δίνει και μια κάπως διαφορετική εικόνα της κατάστασης. Στην πραγματικότητα το κύρος του ΠΟΕ στο επίπεδο της διαπραγμάτευσης των πολυμερών εμπορικών συμφωνιών είχε ήδη πληγεί σημαντικά με την κατάρρευση των διαπραγματεύσεων του Γύρου της Doha. Οι επιλογές Trump, αναμφισβήτητα ανέβασαν τους τόνους της αντιπαράθεσης και της ευθείας «αντισυστημικής» αμφισβήτησης της διεθνούς νομιμότητας, από το κατεξοχήν «συστημικό» κράτος, σε ένα νέο επίπεδο σε σχέση με την προϋπάρχουσα κατάσταση, σε βαθμό που κανείς δεν μπορούσε μέχρι τότε να προβλέψει. Ωστόσο, η δυσαρέσκεια των ΗΠΑ για την άνοδο της Κίνας, και άλλων οικονομικών δυνάμεων, και για τη συνεπακόλουθη αποδυνάμωση του ρόλου τους και της πλήρους κυριαρχίας τους στο διεθνές οικονομικό σύστημα, είχε ήδη εκφραστεί, σε σαφώς μικρότερο βαθμό και πολύ πιο διακριτικά και από τις προηγούμενες κυβερνήσεις.

Είναι ενδεικτικό ότι και ο Πρόεδρος G. W. Bush είχε επικρίνει το Appellate Body για δικαστικό ακτιβισμό εις βάρος των ΗΠΑ⁶, ενώ η πρώτη εμπλοκή στο δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ είχε συμβεί επί Προεδρίας Obama, όταν ο τελευταίος το 2011 αρνήθηκε να ανανεώσει τη θητεία της, Αμερικανίδας, Jennifer Hillman επειδή δεν συμφωνούσε με τη στάση της σε συγκεκριμένες διαφορές με διάδικο τις ΗΠΑ. Επίσης, το 2016 οι ΗΠΑ μπλόκαραν την επανεκλογή του Κορεάτη δικαστή Seung Wha Chang για τον ίδιο λόγο. Με τον τρόπο αυτό οι ΗΠΑ κατέστησαν σαφές ότι αμφισβητούσαν ευθέως την ανεξαρτησία του δικαιοδοτικού οργάνου και το κύρος του ΠΟΕ, στάση για την οποία είχαν επικριθεί έντονα από τα άλλα κράτη μέλη, ενώ παράλληλα δυσφορούσαν όλο και πιο έντονα για την αποτυχία του ΠΟΕ να επιβάλει κυρώσεις και να πειθαρχήσει την Κίνα για τις δικές της αθέμιτες πρακτικές και για τη διατήρηση των προνομίων που της δίνει η ένταξή της στο καθεστώς της «ειδικής και προτιμησιακής μεταχείρισης» (SDT) των αναπτυσσόμενων οικονομιών του ΠΟΕ (Hopewell, 2021).

Απέναντι σε αυτή τη θεωρούμενη αποδυνάμωση και υποβάθμιση της θέσης των ΗΠΑ στο διεθνές οικονομικό σύστημα, οι κυβερνήσεις επέλεξαν αρχικά τη στροφή προς τις διμερείς Σ.Ε.Εμπ. με ταυτόχρονη «ήπια» αμφισβήτηση του ΠΟΕ και των θεσμών του (G.W. Bush, Obama), και εν συνεχεία την πλήρη και ευθεία ρήξη με τους εταίρους και τους διεθνείς θεσμούς και οργανισμούς (Trump). Παρατηρούμε δηλαδή με τον Trump μια απότομη και ακραία κλιμάκωση μιας λανθάνουσας ή και προϋπάρχουσας στροφής στην εμπορική πολιτική των ΗΠΑ, η οποία χαρακτηρίζεται από την εγκατάλειψη των φιλελεύθερων αρχών για ανοικτό εμπόριο με βάση διεθνείς κανόνες, το σύστημα που οι ίδιες καθιέρωσαν, όταν θεωρούν ότι αυτές οι αρχές δεν εξυπηρετούν πλέον τα εθνικά τους συμφέροντα, με ταυτόχρονη επιστροφή του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις, του προστατευτισμού και του εθνικισμού, με όλους τους διεθνείς κινδύνους που αυτοί συνεπάγονται.

Σε αυτόν τον εμπορικό πόλεμο η ΕΕ βρέθηκε να βάλλεται τόσο ως παράπλευρη απώλεια του εμπορικού πολέμου ΗΠΑ-Κίνας, αλλά και ως άμεσος στόχος (Garcia-Herrero & Bruegel, 2019) (European Parliament, 2018).

Τέλος, επί Προεδρίας D. Trump επανέρχεται στο προσκήνιο το θέμα της φερόμενης εξωεδαφικότητας ορισμένων νόμων των ΗΠΑ, με αφορμή την μονομερή απόσυρση των

⁶ Ιδίως για την καταδίκη των ΗΠΑ για την πρακτική «zeroing» που χρησιμοποιούσαν στους δασμούς αντι-ντάμπινγκ

ΗΠΑ στις 8 Μαΐου 2018 από το εμβληματικό Κοινό Ολοκληρωμένο Σχέδιο Δράσης (ΚΟΣΔ- JCPOA), τη συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, που είχε υπογραφεί το 2015 από το Ιράν και την ΕΕ, τις Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, Κίνα και Ρωσία (Council of the EU, 2015). Οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν την εκ νέου επιβολή κυρώσεων στο Ιράν δηλώνοντας παράλληλα ότι οι κυρώσεις αυτές θα είχαν εξωεδαφικό χαρακτήρα, δηλαδή ότι οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις που θα συνέχιζαν να συναλλάσσονται με το Ιράν θα υπάγονταν επίσης σε οικονομικές ή και ποινικές κυρώσεις των ΗΠΑ, ακόμη και σε αποκλεισμό τους από την αγορά των ΗΠΑ, γεγονός που ανάγκασε την ΕΕ να επικαιροποιήσει άμεσα τον [Κανονισμό 2271/1996 \(«Blocking Statute»\)](#) για την προστασία των επιχειρήσεών της (European Parliament, 2018).

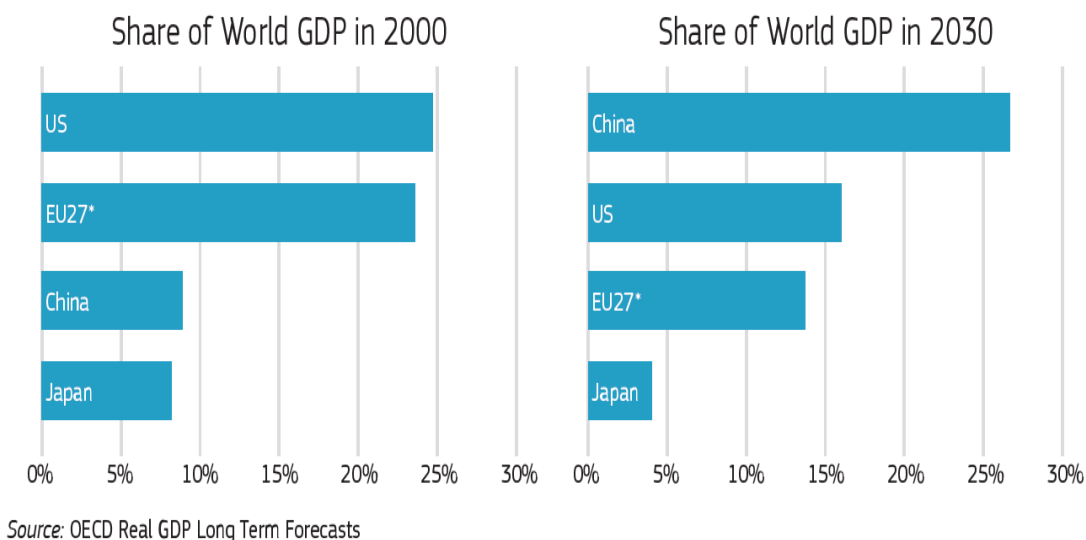
Κεφάλαιο 4

Μέτρα εμπορικής άμυνας της ΕΕ και ο στόχος της στρατηγικής αυτονομίας

Ενότητα 1: Η αναθεωρημένη εμπορική πολιτική της ΕΕ

Σε αυτό πλαίσιο, ιδίως όπως διαμορφώθηκε μετά την κατάρρευση της συμφωνίας ΤΤΙΡ και την περίοδο της Προεδρίας Trump, η ΕΕ αναγκάστηκε να κάνει συχνή χρήση των μέσων εμπορικής άμυνας που διαθέτει με βάση το διεθνές και το ενωσιακό δίκαιο, καθώς και να επαναπροσδιορίσει την εμπορική της στρατηγική και τις προτεραιότητές της με κύριο στόχο τη στρατηγική αυτονομία.

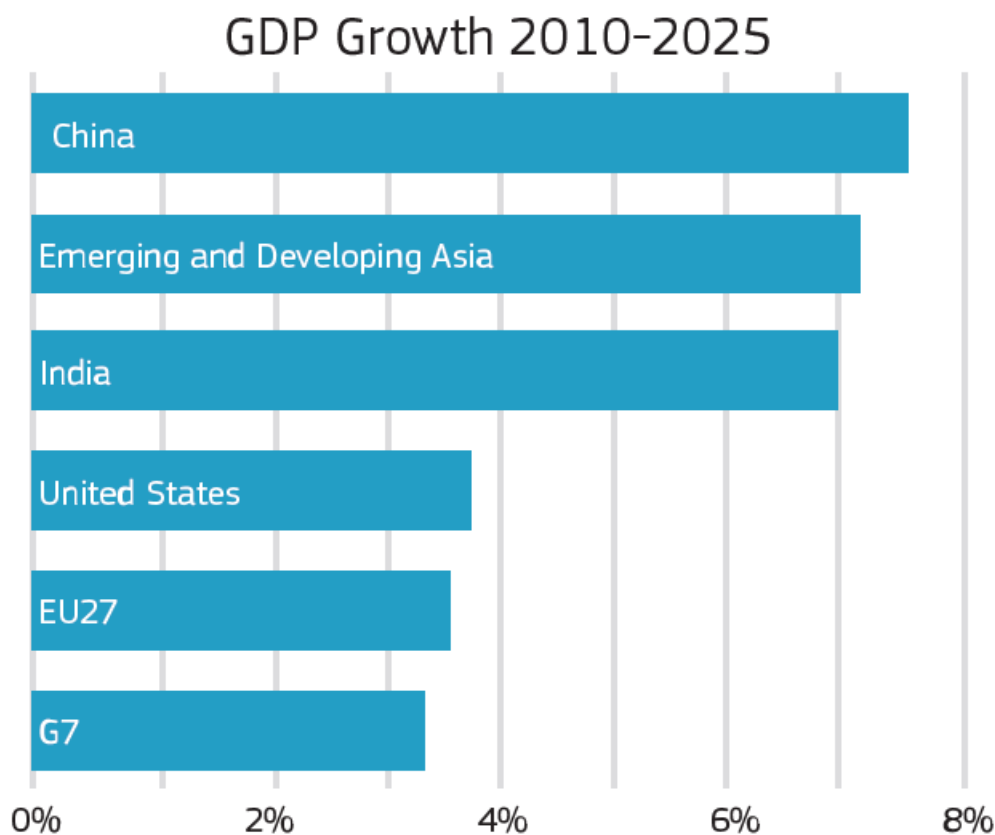
Τον Φεβρουάριο του 2021 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε την επικαιροποιημένη εμπορική στρατηγική της, με τίτλο [«Μια Ανοικτή, Βιώσιμη και Δυναμική Εμπορική Πολιτική»](#)⁷ (DG TRADE, 2021). Η στρατηγική αυτή έχει ως ορίζοντα το 2030, και φιλοδοξεί να θωρακίσει την ΕΕ σε ένα περιβάλλον γεωπολιτικής αστάθειας, οικονομικών μετασχηματισμών και μονομερούς δράσης εκ μέρους πολλών χωρών οι οποίες παρακάμπτουν τις διαδικασίες των διεθνών οργανισμών.

Γράφημα 3: Η κατανομή του παγκόσμιου ΑΕΠ το 2000 και η εκτίμηση για το 2030

Πηγή: ΟΟΣΑ 2021

⁷ «An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy»

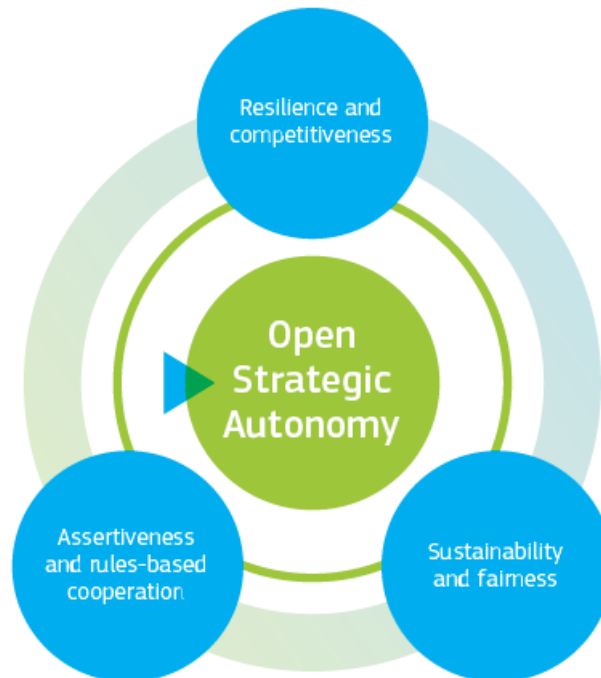
Γράφημα 4: Η αύξηση του ΑΕΠ 2010-2025

Πηγή: IMF World- Economic Outlook

Η πολιτική αυτή θέτει ως στόχο την «ανοικτή στρατηγική αυτονομία» της ΕΕ, όπου ως τέτοια νοείται «η ικανότητα της ΕΕ να κάνει τις δικές της επιλογές και να διαμορφώνει τον κόσμο που την περιβάλλει μέσω της ηγεσίας της και της ενεργού συμμετοχής της, αντανακλώντας τα στρατηγικά της συμφέροντα και τις αξίες της». Η στρατηγική βασίζεται στην πεποίθηση ότι οι σημερινές προκλήσεις καθιστούν πολύ πιο αναγκαία την συνεργασία σε παγκόσμιο επίπεδο, ωστόσο, σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΕ δεν θα σταματήσει να υπερασπίζεται τα οικονομικά της συμφέροντα από αθέμιτες πρακτικές.

Η ανοικτή στρατηγική αυτονομία έχει τρεις παραμέτρους: την ανθεκτικότητα και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, την βιωσιμότητα και τη δικαιοσύνη των ευρωπαϊκών δράσεων, με έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των εργαζομένων, και τέλος, τον δυναμισμό/αποφασιστικότητα της ΕΕ αλλά και τη συνεργασία με βάση τους διεθνείς κανόνες, που σημαίνει ότι ναι μεν η ΕΕ προτιμά την διεθνή συνεργασία και

τον διάλογο, αλλά είναι παράλληλα έτοιμη να καταπολεμήσει τις αθέμιτες πρακτικές και να κινηθεί αυτόνομα για να διασφαλίσει τα συμφέροντά της όπου αυτό χρειάζεται.

Γράφημα 5: Η ανοικτή στρατηγική αυτονομία

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή- Γ.Δ. Εμπορίου, 2021

Η στρατηγική θέτει τρεις κύριους μεσοπρόθεσμους στόχους: την ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας προωθώντας παράλληλα την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση, τη διαμόρφωση των διεθνών κανόνων για μία περισσότερο βιώσιμη και πιο δίκαιη παγκοσμιοποίηση, και τέλος, την ενίσχυση της ικανότητάς της «να επιδιώκει τα συμφέροντά της και να επιβάλλει τα δικαιώματά της», δρώντας αυτόνομα όπου χρειάζεται. Για να πετύχει τους παραπάνω στόχους θεωρεί 6 περιοχές δράσης κρίσιμες:

- Τη μεταρρύθμιση του ΠΟΕ
- Τη στήριξη της πράσινης μετάβασης και την προώθηση υπεύθυνων και βιώσιμων αλυσίδων αξίας
- Τη στήριξη της ψηφιακής μετάβασης και του εμπορίου στις υπηρεσίες
- Την ενίσχυση του ρυθμιστικού της αντίκτυπου
- Την ενίσχυση των συνεργασιών της ΕΕ με τις γειτονικές χώρες, τα υπό ένταξη κράτη και την Αφρική

- Την ενίσχυση της εστίασης της ΕΕ στην εφαρμογή και την τήρηση των εμπορικών συμφωνιών, και στη διασφάλιση των δίκαιων κανόνων

Όσον αφορά τη μεταρρύθμιση του ΠΟΕ, η ΕΕ θέτει ως στόχο να εστιάσει σε δύο δράσεις: τη βελτίωση του ρυθμιστικού πλαισίου για λιγότερη κρατική παρέμβαση, έτσι ώστε να αποφεύγονται οι στρεβλώσεις στο διεθνές εμπόριο, και την επαναλειτουργία του δικαιοδοτικού οργάνου του ΠΟΕ. Η πρώτη δράση μάλλον έχει ως στόχο την Κίνα και η δεύτερη τις ΗΠΑ. Η στρατηγική πάντως αναφέρεται και στις δύο αυτές δυνάμεις και στη σημασία που έχει για την ΕΕ η καλή συνεργασία μαζί τους, όπως και για τη σταθερότητα του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος.

Η στρατηγική αυτή συνάντησε και κάποιες επικρίσεις, όπως για παράδειγμα από μελέτη του ECIPE (Erixon, 2021). Σύμφωνα με τη μελέτη αυτή, η στρατηγική της ΕΕ, παρότι «πλασάρεται» ως φιλόδοξη και δυναμική, είναι στην πραγματικότητα αδύναμη και ανεπαρκής, ενώ δεν είναι αρκετά στρατηγική/γεωστρατηγική. Και αυτό επειδή, μεταξύ άλλων, δεν αναφέρεται καθόλου στη σχέση της με χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ελβετία, η Τουρκία, το Ισραήλ, οι χώρες του Κόλπου, οι χώρες του νότιου Καυκάσου, η Ρωσία. Επίσης, δεν αναφέρεται καθόλου σε ενεργειακά θέματα, αλλά ούτε και σε έναν ενδεχόμενο ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει η ΕΕ στην περιοχή της Ασίας-Ειρηνικού. Επίσης, η ίδια μελέτη επικρίνει τη στρατηγική ως υπερβολικά ρυθμιστική και παρεμβατική σε τομείς όπως οι υπηρεσίες και τα προσωπικά δεδομένα, και επειδή δεν είναι αρκετά επικριτική απέναντι στις αθέμιτες πρακτικές της Κίνας, καταλήγοντας τελικά ότι η εν λόγω ανοικτή «στρατηγική δεν είναι ούτε ανοικτή ούτε στρατηγική»⁸.

Η εν λόγω κριτική, παρά το γεγονός ότι έχει κάποια βάσιμα σημεία, ιδίως ως προς την απουσία στρατηγικού σχεδιασμού σε σχέση με τις προαναφερθείσες χώρες και περιοχές, γεγονός που καθιστά τη στρατηγική κάπως «ρηχή», είναι ωστόσο υπερβολική. Υπάρχουν και πολλά θετικά σημεία, όπως η έμφαση που αποδίδει στον κεντρικό στόχο της στρατηγικής αυτονομίας, με ταυτόχρονη ωστόσο εξασφάλιση των αλυσίδων αξίας στις οποίες συμμετέχει η ΕΕ, και με την ανάληψη ενός ηγετικού ρόλου στην αναμόρφωση και ενδυνάμωση του διεθνούς εμπορικού συστήματος σε συνεργασία με τους εταίρους της στον ΠΟΕ. Τέλος, η παγκόσμια ρυθμιστική υπεροχή της ΕΕ είναι αναμφισβήτητα ένα από τα δυνατά της σημεία και στοιχείο συνυφασμένο με την ταυτότητά της, από το οποίο

⁸ «a strategy that is neither open nor strategic»

και άλλα κράτη θα μπορούσαν να ωφεληθούν αν το υιοθετήσουν, οπότε η εμπορική στρατηγική ορθώς το αναδεικνύει και το προβάλλει ως προϊόν προς εξαγωγή.

Η ΕΕ καθιστά σαφές ότι τάσσεται υπέρ και στηρίζει ενεργά το ανοικτό εμπόριο με διεθνείς κανόνες που θα τηρούνται από όλους, και η ίδια δεν διστάζει να επωμιστεί και τον ρόλο του διεθνή συντονιστή προς αυτή την κατεύθυνση, αν αυτό καθίσταται αναγκαίο από τον τρόπο που διαμορφώνεται η διεθνής κατάσταση.

Τον Ιανουάριο του 2020 η ΕΕ μαζί με 16 κράτη μέλη του ΠΟΕ συμφώνησαν στο Νταβός της Ελβετίας να δημιουργήσουν ένα προσωρινό δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο για όσο καιρό διαρκεί η κρίση λόγω της παρεμπόδισης της λειτουργίας του μόνιμου δικαιοδοτικού οργάνου από τις ΗΠΑ (European Commission, 2020). Στο δικαιοδοτικό αυτό όργανο συμμετέχουν σήμερα 52 κράτη μέλη από τα 164. Το όργανο αυτό ονομάζεται [Multiparty Interim Appeal Arbitration Arrangement](#) (MPIA, 2022).

Ενότητα 2: Τα μέτρα εμπορικής άμυνας της ΕΕ

Για την εφαρμογή των διεθνών εμπορικών συμφωνιών και για την άμυνά της απέναντι σε αθέμιτες ή παράνομες πρακτικές τρίτων χωρών η ΕΕ έχει στη διάθεσή της μια σειρά από μέτρα και δράσεις. Τα μέτρα εμπορικής άμυνας της ΕΕ (MEA-TDIs) βασίζονται κατά κύριο λόγο στις διατάξεις και κανόνες του ΠΟΕ, με κάποιες μικρές προσαρμογές. Τα MEA στην ΕΕ είναι τα εξής (European Commission, 2022):

- Τα μέτρα αντι-ντάμπινγκ: Το ντάμπινγκ υπάρχει όταν προϊόντα που εισάγονται στην ΕΕ από μια Τρίτη χώρα πωλούνται σε τιμή χαμηλότερη από αυτή στην οποία πωλούνται στη χώρα παραγωγής τους ή σε τιμή κάτω του κόστους. Αν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποδείξει μετά από σχετική έρευνα ότι υφίσταται μια τέτοια πρακτική μπορεί να επιβάλει με τη σειρά της μέτρα (δασμούς) αντι-ντάμπινγκ στο προϊόν αυτό.
- Μέτρα κατά των επιδοτήσεων: Οι επιδοτήσεις υπάρχουν όταν μια τρίτη χώρα προσφέρει χρηματική βοήθεια σε εταιρείες της χώρας αυτής για την εξαγωγή προϊόντων. Στην περίπτωση αυτή η Επιτροπή μπορεί να επιβάλει αντίμετρα

(δασμούς) για να εξισορροπήσει τη στρέβλωση του εμπορίου που δημιουργούν οι επιδοτήσεις αυτές, αν διαπιστώσει μετά από έρευνα ότι η επιδότηση είναι παράνομη και δημιουργεί ζημία σε ευρωπαϊκές επιχειρήσεις.

- Μέτρα διασφάλισης: Τα μέτρα διασφάλισης δεν λαμβάνονται ως απάντηση σε παράνομες πρακτικές αλλά σε περίπτωση που οι εισαγωγές ενός προϊόντος αυξηθούν πολύ ξαφνικά, με αποτέλεσμα αυτό να δημιουργήσει πρόβλημα στους παραγωγούς της ΕΕ. Σε αυτή την περίπτωση είναι δυνατό να ληφθούν προσωρινά μέτρα για τον περιορισμό των εισαγωγών αυτού του προϊόντος, από όποια τρίτη χώρα και αν προέρχεται.

Πέραν αυτών, η ΕΕ διαθέτει τον [Κανονισμό 2271/1996 \(Blocking Statute Regulation\)](#) (European Commission, 2022). Η ΕΕ δεν αναγνωρίζει την εξωεδαφική εφαρμογή νόμων τρίτων χωρών και θεωρεί ότι κάτι τέτοιο αντίκειται στο διεθνές δίκαιο. Με αφορμή μια τέτοια σειρά νόμων που ψήφισαν οι ΗΠΑ το 1996 ([Κεφ. 1](#) & [Κεφ. 3 Ενότητα 2](#)) σχετικά με κυρώσεις εναντίον της Κούβας, του Ιράν και της Λιβύης και τις οποίες επέκτειναν και σε όσες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις θα συνέχιζαν να συναλλάσσονται με αυτές τις χώρες, η ΕΕ θέσπισε τον παραπάνω κανονισμό. Δεν είναι βέβαιο ότι ο κανονισμός αυτός μπορεί να σταματήσει τις ΗΠΑ από να επιβάλουν τέτοιες εξωεδαφικές κυρώσεις, αλλά σίγουρα αποτελεί ένα πολύ σημαντικό πολιτικό μήνυμα για την ανεξαρτησία της ΕΕ και για τη δυνατότητά της να διαμορφώνει αυτόνομα την εμπορική της πολιτική, συνάπτοντας συμφωνίες και συνεργασίες με όποιες χώρες επιθυμεί και θεωρεί ότι εξυπηρετούν τα συμφέροντά της⁹.

Σε αυτό το πνεύμα, στις 8 Δεκεμβρίου 2021 η Επιτροπή κατέθεσε πρόταση για τη δημιουργία ενός νέου εργαλείου προστασίας της ΕΕ και των κρατών μελών της από εξαναγκαστικές πρακτικές ή απειλές εξαναγκασμού τρίτων χωρών. Οι πρακτικές αυτές μπορεί να έχουν τη μορφή νομοθετικών μέτρων ή και άγραφων πρακτικών (European Commission, 2022). Η πρωτοβουλία αυτή συνδέεται άμεσα με το στόχο της στρατηγικής αυτονομίας που έχει θέσει η ΕΕ με την αναθεωρημένη εμπορική της πολιτική (European Commission, 2021).

Για την καλύτερη εφαρμογή των διεθνών εμπορικών συνθηκών η ΕΕ διαθέτει τον θεσμό του Chief Trade Enforcement Officer (CTEO), ο οποίος είναι υπεύθυνος και για τον

⁹ Σχετική είναι η απόφαση του ΔΕΕ [C-124/20 - Bank Melli Iran](#)

έλεγχο της τήρησης των δεσμεύσεων τρίτων χωρών, συμβεβλημένων με την ΕΕ, σε κοινωνικά θέματα, όπως είναι τα δικαιώματα των εργαζομένων, η καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και το περιβάλλον (European Commission, 2022).

Η ΕΕ διαθέτει μηχανισμό για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων (FDI screening) που πραγματοποιούνται στα κράτη μέλη με σκοπό να παρακολουθεί κατά πόσο μια τέτοια επένδυση μπορεί να αποτελεί απειλή για την ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη ενός ή περισσότερων κρατών μελών ή της ΕΕ συνολικά ([Κανονισμός \(ΕΕ\) 2019/452 του Ευρ. Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση πλαισίου για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ένωση](#)).

Κεφάλαιο 5

Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του USTR στη διαπραγμάτευση εμπορικών συμφωνιών

Σε αντίθεση με τις ΗΠΑ που είναι ένα ολοκληρωμένο, ομοσπονδιακό κράτος, η ΕΕ αποτελεί υπερεθνικό οργανισμό με υβριδική μορφή που εμπεριέχει τόσο στοιχεία ομοσπονδιακού κράτους αλλά και στοιχεία διεθνούς οργανισμού, ο οποίος μάλιστα βρίσκεται σε φάση συνεχούς μετεξέλιξης καθ' όλη τη διάρκεια της ύπαρξής του, σε μια «διαδικασία μιας διαρκώς στενότερης ένωσης των λαών της Ευρώπης» σύμφωνα με τη ΣΕΕ¹⁰. Πολλά έχουν γραφτεί για τη νομική φύση της ΕΕ και πολλές θεωρίες έχουν αναπτυχθεί, ωστόσο η κρατούσα άποψη είναι αυτή την οποία ενστερνίζεται η ίδια η ΕΕ και τα θεσμικά της όργανα και η οποία αποτυπώνεται τόσο στο πρωτογενές και παράγωγο δίκαιο της ΕΕ, όσο και στη νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΕ (πρώην ΔΕΚ), το οποίο έχει διαδραματίσει θεμελιώδη ρόλο στην ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου και έχει συμβάλει αποφασιστικά στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, με αποφάσεις σταθμούς¹¹.

Η ΕΕ συνιστά νέα έννομη τάξη στην οποία τα κράτη μέλη μεταβιβάζουν κυριαρχικές τους αρμοδιότητες στον υπερεθνικό φορέα δημιουργώντας ένα πλαίσιο το οποίο δεσμεύει τα κράτη μέλη, δημιουργώντας, παράλληλα, δικαιώματα και υποχρεώσεις και για τους πολίτες. Για τη μεταβίβαση αυτή ισχύει πάντα η αρχή της δοτής αρμοδιότητας, με την έννοια ότι η ΕΕ ασκεί μόνο τις αρμοδιότητες που ρητά της έχουν ανατεθεί από τα κράτη μέλη, ενώ όποια αρμοδιότητα δεν της έχει ανατεθεί εξακολουθεί να ασκείται από τα κράτη μέλη, τηρώντας τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας (Woude, 2020).

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας ορίζονται ρητά οι αρμοδιότητες της ΕΕ και των κρατών μελών και ο βαθμός συμμετοχής εκάστου στην άσκηση των πολιτικών της ΕΕ. Σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΣΛΕΕ «Όταν οι Συνθήκες απονέμουν στην Ένωση αποκλειστική αρμοδιότητα σε συγκεκριμένο τομέα, μόνον η Ένωση δύναται να νομοθετεί και να εκδίδει νομικά δεσμευτικές πράξεις...», ενώ στο άρθρο 3 παρ. 1 ορίζεται ότι «Η Ένωση

¹⁰ Άρθρο 1, εδ. β' της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ)

¹¹ Ενδεικτικά αναφέρονται οι εμβληματικές αποφάσεις [C-6/64 - Costa κατά E.N.E.L.](#), και [C-26/62- van Gend en Loos](#)

έχει αποκλειστική αρμοδιότητα στους ακόλουθους τομείς:.... ε) κοινή εμπορική πολιτική».

Συνεπώς είναι σαφές ότι στην ΕΕ η εμπορική πολιτική αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητά αυτής, με βάση την αρχή της δοτής αρμοδιότητας, και ασκείται αποκλειστικά από αυτήν δεσμεύοντας όλα τα κράτη μέλη. Για την εμπορική πολιτική, συνεπώς, η ΕΕ λειτουργεί ως ομοσπονδιακό κράτος και ως τέτοιο διαπραγματεύεται και συνάπτει εμπορικές συμφωνίες με τρίτα κράτη (European Commission, 2022). Η ανωτέρω αναφορά στη θεωρία είναι αναγκαία προκειμένου να γίνει κατανοητός ο τρόπος που ασκείται η εμπορική πολιτική της ΕΕ.

Ο τίτλος II της ΣΛΕΕ ορίζει αναλυτικά τα σχετικά με την άσκηση της εμπορικής πολιτικής της ΕΕ. Τα άρθρα 207 και 218 ορίζουν τη διαδικασία που ακολουθείται και τον ρόλο που διαδραματίζουν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ για τη διαπραγμάτευση, σύναψη και κύρωση των διεθνών εμπορικών συμφωνιών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει την πρωτοβουλία για τη σύναψη μιας εμπορικής συμφωνίας, και σε πρώτη φάση διερευνά ως προς τη σκοπιμότητα και τον αντίκτυπο που θα είχε η σύναψη μιας διεθνούς εμπορικής συμφωνίας για την ΕΕ και τα κράτη μέλη. Αν το κρίνει αναγκαίο μπορεί διεξαγάγει και διαβούλευση. Στη συνέχεια υποβάλλει πρόταση προς το Συμβούλιο για την έναρξη διαπραγματεύσεων, ενημερώνοντας και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η πρόταση της Επιτροπής μπορεί να συνοδεύεται και από σχέδια σχετικών οδηγιών, τα οποία στέλνει επίσης και στα εθνικά κοινοβούλια, ενώ τα δημοσιεύει και στο διαδίκτυο.

Το Συμβούλιο, εφόσον συμφωνεί με την πρόταση, εκδίδει απόφαση, με ειδική πλειοψηφία, με την οποία εξουσιοδοτεί την Επιτροπή για τη διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων η οποία μπορεί να συνοδεύεται και από μη-δεσμευτικές οδηγίες. Ως επικεφαλής διαπραγματευτής ορίζεται συνήθως υψηλόβαθμο στέλεχος από τη Γενική Διεύθυνση Εμπορίου της Επιτροπής (DG Trade) που συγκροτεί τη διαπραγματευτική ομάδα με τη συμμετοχή στελεχών και από άλλες Γενικές Διευθύνσεις ανάλογα με τη θεματική της συμφωνίας.

Οι διαπραγματεύσεις διεξάγονται σε γύρους, ενώ μετά από κάθε γύρο καθώς και σε κάθε κομβικό σημείο των διαπραγματεύσεων η Επιτροπή ενημερώνει το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Πριν υποβάλει τις προτάσεις της στην άλλη ομάδα, η ομάδα της Επιτροπής διαβουλεύεται με το Συμβούλιο και ενημερώνει το Κοινοβούλιο. Ειδικότερα, διαβουλεύεται με την Επιτροπή Εμπορικής Πολιτικής (ΕΕΠ-TPC) του Συμβουλίου, η οποία διαδραματίζει έναν πολύ σημαντικό ρόλο, επικουρώντας την

Επιτροπή στις διαπραγματεύσεις. Η αντίστοιχη επιτροπή του Κοινοβουλίου είναι η Επιτροπή Διεθνούς Εμπορίου (ΕΔΕ- ΙΝΤΑ). Όταν η διαπραγματευτική ομάδα βρίσκεται κοντά στην επίτευξη συμφωνίας με την ομάδα της τρίτης χώρας, η Επιτροπή ενημερώνει το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο, ενώ παράλληλα δημοσιεύει το κείμενο στη μορφή που έχει μέχρι εκείνη τη στιγμή στον ιστότοπο της ΓΔ Εμπορίου. Στη συνέχεια, η Νομική Υπηρεσία της Επιτροπής και η αντίστοιχη του Συμβουλίου επεξεργάζονται νομοτεχνικά το κείμενο, και όταν αυτό είναι έτοιμο και από τις δύο ομάδες οι επικεφαλής διαπραγματευτές των δύο μερών μονογράφουν το τελικό κείμενο για να σηματοδοτήσουν το τέλος των διαπραγματεύσεων.

Στη συνέχεια, η Επιτροπή στέλνει το κείμενο στο Συμβούλιο και στο Κοινοβούλιο για την τελική νομοτεχνική επεξεργασία από τους γλωσσομαθείς νομικούς του Συμβουλίου στη γλώσσα της διαπραγμάτευσης που συνήθως είναι τα αγγλικά, ενώ στη συνέχεια οι αντίστοιχες υπηρεσίες της Επιτροπής το μεταφράζουν σε όλες τις επίσημες γλώσσες της ΕΕ έτσι ώστε να είναι διαθέσιμο και στις 23 αυτές γλώσσες. Αφού ελεγχθεί με εσωτερική διαβούλευση από άλλες αρμόδιες υπηρεσίες της Επιτροπής, στη συνέχεια το εγκρίνει το Σώμα των Επιτρόπων, και υποβάλλεται εκ νέου στο Συμβούλιο η πρόταση για υπογραφή της συμφωνίας. Μετά την έγκριση του Συμβουλίου η Επιτροπή μπορεί να προχωρήσει στην υπογραφή της συμφωνίας, η οποία γίνεται από το φυσικό πρόσωπο που θα υποδείξει το Συμβούλιο, το οποίο συνήθως είναι Υπουργός της χώρας που ασκεί την εξάμηνη Προεδρία του Συμβουλίου ή ο Επίτροπος Εμπορίου της ΕΕ.

Η υπογεγραμμένη πλέον συμφωνία αποστέλλεται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για έγκριση, όπου η επιτροπή ΙΝΤΑ, μετά από διαβούλευση με τους ενδιαφερόμενους φορείς, υποβάλει σχετική αναφορά προς την Ολομέλεια του Κοινοβουλίου. Η τελευταία με ψήφο της είτε εγκρίνει είτε απορρίπτει τη συμφωνία.

Στην περίπτωση πολυθεματικών, μεικτών, διεθνών συμφωνιών, που είναι και η κρατούσα τάση διεθνώς τα τελευταία χρόνια, περιλαμβάνονται και θέματα τα οποία δεν είναι αμιγώς εμπορικά, και για τα οποία η ΕΕ δεν διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα σύμφωνα με τις διατάξεις της ΣΛΕΕ, αλλά αντίθετα υπάρχει συντρέχουσα αρμοδιότητα μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών. Στην περίπτωση αυτή, απαιτείται και υπογραφή της συμφωνίας από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών και το Συμβούλιο, καθώς και κύρωσή της από τα κράτη μέλη, σύμφωνα με τους συνταγματικούς τους κανόνες, συνήθως από τα εθνικά κοινοβούλια. Στο μεταξύ, η ΕΕ μπορεί να εφαρμόζει προσωρινά τη συμφωνία. Όταν έχουν ολοκληρωθεί όλες οι διαδικασίες υπογραφής και κύρωσης και από τα δύο μέρη ενημερώνονται σχετικά οι θεματοφύλακες των δύο μερών, που για την

ΕΕ είναι η Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου, και το Συμβούλιο εκδίδει απόφαση έγκρισης της συμφωνίας, η οποία δημοσιεύεται στην επίσημη εφημερίδα της ΕΕ και η συμφωνία τίθεται και επίσημα σε ισχύ (European Commission, 2020).

Στις ΗΠΑ η αρμοδιότητα για τη σύναψη διεθνών εμπορικών συμφωνιών ανήκει καταρχήν στο Κογκρέσο, το οποίο την εκχωρεί στον Πρόεδρο με την έκδοση ειδικού νόμου που ονομάζεται «trade promotion authority-TPA», που θα μπορούσε να αποδοθεί στα ελληνικά ως «εξουσιοδότηση προώθησης εμπορίου» (Conceição-Heldt, 2013). Η εξουσιοδότηση ισχύει για συγκεκριμένο σύντομο χρονικό διάστημα που καθορίζεται σε αυτήν. Ο Πρόεδρος με τη σειρά του εκπροσωπείται στις διαπραγματεύσεις από τον Εμπορικό Εκπρόσωπο (Ε.Εκπρ.) των ΗΠΑ ([US Trade Representative- USTR](#)). Ο Ε.Εκπρ. βρίσκεται σε επίπεδο Υπουργού στην Κυβέρνηση των ΗΠΑ, είναι ο βασικός σύμβουλος του Προέδρου για θέματα εμπορίου, και μέλος του εκτελεστικού του γραφείου. Παρά το γεγονός ότι το Κογκρέσο έχει την πρωτοβουλία για τη διαπραγμάτευση, όταν τελικά η συμφωνία υπογραφεί έχει το δικαίωμα μόνο να την εγκρίνει ή να την απορρίψει χωρίς να μπορεί να προτείνει τροποποιήσεις σε αυτήν. Ωστόσο, ασκεί σημαντικό έλεγχο στη διαπραγμάτευση με πολλούς τρόπους. Με την TPA που εκδίδει καθορίζονται οι στόχοι της διαπραγμάτευσης και τα θέματα που θα συζητηθούν με μεγάλη λεπτομέρεια και ο Εμπορικός Εκπρόσωπος δεν έχει σχεδόν καθόλου διακριτική ευχέρεια. Πριν τη διαπραγμάτευση ο Ε.Εκπρ. υποβάλλει στη Διεθνή Επιτροπή Εμπορίου ([International Trade Commission](#)) κατάλογο των άρθρων που πρόκειται να τεθούν προς διαπραγμάτευση. Στη συνέχεια, η Επιτροπή αυτή θα πρέπει εντός 90 ημερών να ενημερώσει τον Πρόεδρο για τις ενδεχόμενες επιπτώσεις της συμφωνίας και για τους συγκεκριμένους τομείς που μπορεί να επηρεαστούν. Ταυτόχρονα, δημιουργείται στο Κογκρέσο μια διακομματική επιτροπή ελέγχου των διαπραγματεύσεων ([Congressional Oversight Group- COG](#)), στην οποία προεδρεύουν από κοινού οι πρόεδροι της [Επιτροπής της Βουλής των Αντιπροσώπων για τους Τρόπους και τα Μέσα](#) (House of Representatives-Ways and Means Committee, 2022) και της [Επιτροπής Οικονομικών της Γερουσίας](#) (Senate Committee on Finance, 2022).

Ο Ε.Εκπρ. διαβουλεύεται επίσης με τις Επιτροπές Γεωργίας των δύο σωμάτων του Κογκρέσου, ενώ θεσμική καινοτομία αποτελεί το γεγονός ότι ο Ε.Εκπρ. επιβλέπεται και από ένα σύνθετο δίκτυο 26 συμβουλευτικών επιτροπών στις οποίες συμμετέχουν 700 σύμβουλοι συνολικά. Μεταξύ αυτών των επιτροπών είναι η [Συμβουλευτική Επιτροπή για την Εμπορική Πολιτική και τις Διαπραγματεύσεις \(ACTPN\)](#) στην οποία ο Πρόεδρος

διορίζει τα μέλη μετά από πρόταση του Ε.Εκπρ., ενώ συμμετέχουν σε αυτήν, ενδεικτικά, εκπρόσωποι των φορέων της παραγωγής, ενώσεων καταναλωτών και της κοινωνίας των πολιτών, εκπρόσωποι της τοπικής διοίκησης και των πολιτειών, πανεπιστήμια και δεξαμενές σκέψης.

Παρατηρούμε ανάμεσα στα δύο μοντέλα ΕΕ και ΗΠΑ, όσον αφορά το θεσμικό κομμάτι των διεθνών εμπορικών διαπραγματεύσεων, κάποιες ομοιότητες αλλά και αρκετές διαφορές. Τόσο η Επιτροπή όσο και ο Ε.Εκπρ. ανήκουν στο φάσμα της εκτελεστικής εξουσίας. Επίσης, και στις δύο περιπτώσεις υπάρχουν πολλές ασφαλιστικές δικλίδες ελέγχου σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

Στο μοντέλο της ΕΕ, όμως, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει πολύ μεγαλύτερο ρόλο στις διαπραγματεύσεις σε σχέση με τον Ε.Εκπρ. των ΗΠΑ, αφού αφενός, είναι αυτή που θέτει την αρχική ατζέντα προτείνοντας τη διαπραγμάτευση μιας συμφωνίας, είναι αυτή που ετοιμάζει το σχέδιο της πρότασης και τα σχέδια οδηγιών που υποβάλλει στο Συμβούλιο για έγκριση, και, αφετέρου, έχει πολύ μεγαλύτερη διακριτική ευχέρεια κατά τη διάρκεια της διαπραγμάτευσης καθώς οι οδηγίες που της απευθύνει το Συμβούλιο είναι αρκετά αδρομερείς και όχι δεσμευτικές.

Αντίθετα, στις ΗΠΑ το Κογκρέσο ξεκινάει τη διαδικασία και θέτει την ατζέντα, ενώ ο εξουσιοδοτικός νόμος (TPA) με τον οποίο δίνει οδηγίες για τη διαπραγμάτευση στον Ε.Εκπρ. είναι εξαντλητικά λεπτομερής και δεσμευτικός για αυτόν, αφήνοντας ελάχιστα περιθώρια διακριτικής ευχέρειας. Ενδεικτικά, η TPA που εξέδωσε το Κογκρέσο το 2002 για τη διαπραγμάτευση του Γύρου της Doha ήταν 600 σελίδες, ενώ περιλάμβανε έναν άκρως λεπτομερή κατάλογο των στόχων και των επιμέρους διατάξεων της διαπραγμάτευσης, και προέβλεπε ταυτόχρονα εκτενείς διαβουλεύσεις με τις επιτροπές του Κογκρέσου. Καθόριζε επίσης αναλυτικά το ύψος των δασμών που θα έπρεπε να συμφωνηθούν ανά τομέα και ανά προϊόν (Conceição-Heldt, 2013).

Στην ομάδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, από την άλλη, δεν υπήρχε μια αντίστοιχα λεπτομερής καθοδήγηση από το Συμβούλιο, και τα μέλη της είχαν αρκετή διακριτική ευχέρεια στη διαπραγμάτευση, στο πλαίσιο μιας ευρείας εντολής που περιλάμβανε τομείς όπως η γεωργία, οι υπηρεσίες και τα θέματα της Σιγκαπούρης (επενδύσεις, ανταγωνισμός, διευκόλυνση του εμπορίου και δημόσιες προμήθειες) (Young, 2007).

Αυτό είναι εύλογο, αφού η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι το υπερεθνικό θεσμικό όργανο που ασκεί την εκτελεστική εξουσία στην ΕΕ εκπροσωπώντας και διαφυλάσσοντας το ενωσιακό συμφέρον και την ενωσιακή νομιμότητα, και είναι το όργανο που έχει τη

νομοθετική πρωτοβουλία στην ενωσιακή έννομη τάξη, διατηρώντας έναν τεχνοκρατικό χαρακτήρα που της δίνει ανεξαρτησία και κύρος. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει τη δική της θέση και άποψη στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα και δεν εκτελεί απλώς τις εντολές του Συμβουλίου, ή του Κοινοβουλίου. Εξάλλου, λόγω της τεχνοκρατικής φύσης της είναι λιγότερο επιρρεπής σε εξωτερικές πολιτικές πιέσεις σε σχέση με το Κογκρέσο των ΗΠΑ, τα μέλη του οποίου εκλέγονται και λογοδοτούν στους ψηφοφόρους τους, γεγονός που τους καθιστά περισσότερο ευάλωτους σε ομάδες πιέσεων, ιδίως όταν οι εκλογές είναι κοντά. Είναι λοιπόν θετικό στοιχείο ότι στην ΕΕ την αρχική ατζέντα των διαπραγματεύσεων τη θέτει η Επιτροπή. Από την άλλη, η διακριτική ευχέρεια που διαθέτει στο στάδιο της διαπραγμάτευσης της δίνει περισσότερη ευελιξία, κάτι που είναι απαραίτητο να υπάρχει στις διεθνείς διαπραγματεύσεις για την επίτευξη λύσεων θετικού αθροίσματος (win-win deals). Το να πηγαίνει κάποιος στη διαπραγμάτευση με τόσο αυστηρά και λεπτομερώς προκαθορισμένες, άκαμπτες θέσεις, και χωρίς περιθώρια ελιγμών, μπορεί εύκολα να μπλοκάρει τη διαπραγμάτευση, οδηγώντας τελικά σε αδιέξοδο, σε κατάρρευση των διαπραγματεύσεων, ή σε λύσεις μηδενικού αθροίσματος (zero-sum deals). Στις διεθνείς διαπραγματεύσεις δεν αρκεί να είμαστε ευχάριστοι και συνεπείς με το εσωτερικό μας ακροατήριο. Για να είμαστε αποτελεσματικοί πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη και τις θέσεις των συνομιλητών μας, με απώτερο στόχο μια όσο το δυνατόν αμοιβαία επωφελή συμφωνία που θα είναι και μακροπρόθεσμα βιώσιμη, σε ένα βιώσιμο κόσμο.

Εξάλλου, το άρθρο 21 της ΣΕΕ ορίζει ότι «Η Ένωση προσπαθεί να αναπτύσσει σχέσεις και να δημιουργεί εταιρικές σχέσεις με τρίτες χώρες και διεθνείς, περιφερειακούς ή παγκόσμιους οργανισμούς...» που συμπεριλαμβάνονται τις αρχές της. «Προωθεί πολυμερείς λύσεις σε κοινά προβλήματα...».

Το μοντέλο που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι περισσότερο συμπεριληπτικό και λιγότερο συγκεντρωτικό σε σχέση με αυτό που ακολουθείται στις ΗΠΑ, και για τον λόγο ότι σε αυτό ο επικεφαλής διαπραγματευτής είναι ένα συγκεκριμένο και προκαθορισμένο πρόσωπο, γεγονός που συνηγορεί και πάλι υπέρ της μεγαλύτερης ευελιξίας στην ΕΕ.

Από την άλλη, το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσπαθεί να συγκεράσει τα συμφέροντα και τις θέσεις 27 κρατών μελών, κάτι που δεν είναι πάντα εύκολο, της δίνει οπωσδήποτε και ένα συγκριτικό πλεονέκτημα στη διαπραγματευτική της δύναμη.

Με άλλα λόγια, πολλές φορές οι ασαφείς και γενικές οδηγίες του Συμβουλίου μπορεί να υποκρύπτουν αντικρουόμενα συμφέροντα και διαφορετικές προτιμήσεις των κρατών

μελών, οπότε καλείται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως πιο ουδέτερη να «βγάλει τα κάστανα από τη φωτιά». Η ισορροπία που καλείται να διαμορφώσει η Επιτροπή αποτελεί υπαρκτή αποστολή για την ΕΕ, κάτι που δεν ισχύει στην περίπτωση του Ε.Εκπρ. των ΗΠΑ. Το ενωσιακό δίκαιο έχει προσπαθήσει συστηματικά και με πολύ ευρηματικό τρόπο να οικοδομήσει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Όπως είχε και πει και ο [Pascal Lamy](#), «Η ΕΕ αποτελεί την πιο καινοτόμα προσέγγιση στη διακυβέρνηση που μπορούμε να συναντήσουμε στον σημερινό κόσμο. Είναι στην πραγματικότητα ένα εργαστήριο παγκόσμιας διακυβέρνησης» (De Laroussilhe, 2019).

Κεφάλαιο 6

Η κατάσταση στις διατλαντικές εμπορικές σχέσεις σήμερα, και το TTC

Στις εκλογές του Νοεμβρίου του 2020 ο [Joe Biden](#) (Joseph Robinette Biden Jr.) αναδείχτηκε ως ο 46ος Πρόεδρος των ΗΠΑ. Η εκλογή του χαιρετίστηκε με ενθουσιασμό και αισιοδοξία στην ΕΕ, που στο πρόσωπό που είδε τον άνθρωπο που θα μπορούσε να επαναφέρει τη διατλαντική σχέση στα πρότερα επίπεδα συνεργασίας μέσα σε ένα πλαίσιο διεθνούς νομιμότητας, από τα οποία η κυβέρνηση Trump είχε παρεκκλίνει σημαντικά. Η θητεία του Προέδρου Biden μέχρι σήμερα συνέπεσε με τη διαχείριση σοβαρών κρίσεων. Η εν εξελίξει πανδημία του Covid-19 και η διαχείρισή της, αρχικά, και η Ρώσο-ουκρανική κρίση, στην συνέχεια, με όλες τις παρεπόμενες και ενδεχόμενες συνέπειες αυτής για την ασφάλεια της ΕΕ, για την ενεργειακή της τροφοδοσία, καθώς και η επαπειλούμενη επισιτιστική ασφάλεια και η ομαλή συνέχιση των εφοδιαστικών αλυσίδων μονοπωλούν σχεδόν την ατζέντα του διατλαντικού διαλόγου.

Σε αυτό το αντικειμενικά δύσκολο διεθνές πλαίσιο, στον μικρό χρόνο που μεσολάβησε από την εκλογή του κ. Biden, υπήρξαν κάποια σημαντικά βήματα εξομάλυνσης των σχέσεων των δύο οικονομιών και το κλίμα που έχει διαμορφωθεί είναι θετικό.

Η Σύνοδος Κορυφής ΕΕ-ΗΠΑ που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες στις 15 Ιουνίου 2021 σηματοδότησε την έναρξη μιας νέας σελίδας στις οικονομικές σχέσεις ΕΕ -ΗΠΑ, με τη δημιουργία μιας «ανανεωμένης διατλαντικής εταιρικής σχέσης και έθεσε μια νέα κοινή ατζέντα για τη συνεργασία ΕΕ-ΗΠΑ στην μετά την πανδημία εποχή» (European Council, 2021). Στη Σύνοδο, την ΕΕ εκπροσώπησαν ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Charles Michel και η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ursula von der Leyen, ενώ τις ΗΠΑ εκπροσώπησε ο Πρόεδρος Joe Biden. Πρόκειται για την πρώτη Διάσκεψη Κορυφής ΕΕ-ΗΠΑ από το 2014.

Τα δύο μέρη, με την [Κοινή τους Δήλωση](#) (EU-US, 2021) στο τέλος της Συνόδου, δεσμεύτηκαν να επιλύσουν τις διαφορές τους σχετικά με τα μέτρα στον χάλυβα και το αλουμίνιο μέχρι το τέλος του χρόνου, ανακοίνωσαν την αναστολή της επιβολής των δασμών που είχαν επιβληθεί εκατέρωθεν για τις κρατικές επιδοτήσεις των εταιρειών Boeing και Airbus για πέντε χρόνια προκειμένου να υπάρξει ένα Συνεργατικό Πλαίσιο στην μεγάλης κλίμακας πολιτική αεροναυπηγική, και, τέλος, αποφάσισαν την ίδρυση ενός Εμπορικού και Τεχνολογικού Συμβουλίου ΕΕ-ΗΠΑ ([Trade and Technology Council-TTC](#)) (Η Καθημερινή , 2021).

Δεσμεύτηκαν επίσης να δουλέψουν από κοινού για τη μεταρρύθμιση του ΠΟΕ και να προωθήσουν ένα δίκαιο, βιώσιμο και σύγχρονο διεθνές φορολογικό σύστημα.

Σύμφωνα με την Κοινή Δήλωση, οι κύριοι στόχοι του TTC είναι οι εξής:

- Η ανάπτυξη της διμερούς σχέσης εμπορίου και επενδύσεων
- Η αποφυγή νέων περιττών τεχνικών εμποδίων στο εμπόριο
- Η ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας στην τεχνολογία, την ψηφιοποίηση και τις εφοδιαστικές αλυσίδες
- Η συνεργασία για την ανάπτυξη συμβατών διεθνών προτύπων
- Η διευκόλυνση των κανονιστικών πολιτικών
- Η προώθηση της καινοτομίας και της ηγεσίας από τις επιχειρήσεις της ΕΕ και των ΗΠΑ

Τονίζεται στη Δήλωση ότι το TTC δεν θα βλάψει την κανονιστική αυτονομία ΕΕ και ΗΠΑ και ότι θα σεβαστεί τα διαφορετικά νομικά συστήματα των δύο αυτών έννομων τάξεων, ενώ θα ενισχύσει τις προσπάθειες για την προώθηση ενός δημοκρατικού μοντέλου ψηφιακής διακυβέρνησης.

Με την Κοινή Δήλωση ανακοίνωσαν επίσης την πρόθεσή τους για τη δημιουργία ενός παράλληλου Κοινού Διαλόγου ΕΕ-ΗΠΑ για θέματα Πολιτικής Ανταγωνισμού στον τομέα της Τεχνολογίας (EU-US Joint Technology Competition Policy Dialogue).

Η πρώτη συνάντηση του TTC πραγματοποιήθηκε στις 29 Σεπτεμβρίου 2021 στο Pittsburgh των ΗΠΑ, και συμφωνήθηκε ότι οι εργασίες του θα προχωρήσουν σε 10 ομάδες εργασίας (OE-WG) που είναι οι εξής (European Commission, 2021):

- OE 1: Συνεργασία στην τεχνολογία προτύπων, ιδίως για την τεχνητή νοημοσύνη (TN) και το Διαδίκτυο Πραγμάτων
- OE 2 : Κλίμα και πράσινη τεχνολογία
- OE 3: Ασφάλεια των εφοδιαστικών αλυσίδων, ιδίως στους ημιαγωγούς
- OE 4: Ασφάλεια και ανταγωνιστικότητα στις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας (ΤΠΕ).
- OE 5: Διακυβέρνηση Δεδομένων και τεχνολογικές πλατφόρμες

- ΟΕ 6: Η κατάχρηση της τεχνολογίας ως απειλή για την ασφάλεια και τα ανθρώπινα δικαιώματα
- ΟΕ 7: Συνεργασία στον έλεγχο των εξαγωγών
- ΟΕ 8: Συνεργασία στον έλεγχο των επενδύσεων
- ΟΕ 9: Προώθηση της πρόσβασης των ΜΜΕ στη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών
- ΟΕ 10: Παγκόσμιες προκλήσεις στο εμπόριο

[Η δεύτερη συνάντηση](#) πραγματοποιήθηκε στις 16 Μαΐου στο Παρίσι, ενώ ΕΕ και ΗΠΑ εξέδωσαν [Κοινή Δήλωση](#), με τη οποία επιβεβαίωσαν την πρόθεση τους να συνεργαστούν, ιδίως στους τομείς της ανταλλαγής πληροφοριών σε θέματα τεχνολογίας και ΤΝ, με τη δημιουργία ενός μηχανισμού για τη Στρατηγική Τυποποίηση της Πληροφορίας (US- EU Strategic Standardization Information (SSI)), με τη δημιουργία ενός συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης για τυχόν προβλήματα στην εφοδιαστική αλυσίδα των ημιαγωγών, με τη δημιουργία ενός φόρουμ διαλόγου για τα δικαιώματα των εργαζομένων, και με τη δημιουργία ενός οδηγού για την κυβερνοασφάλεια με βέλτιστες πρακτικές για τις ΜΜΕ (The White House, 2022).

Η επόμενη συνάντηση θα λάβει χώρα προς τα τέλη του 2022 στις ΗΠΑ (European Commission, 2022).

Το TTC είναι μια νέα, ενδιαφέρουσα πρωτοβουλία, που δεν έχει δοκιμαστεί ακόμη, και που αποτυπώνει ένα σχέδιο συνεργασίας απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις του 21ου αιώνα και της 4ης βιομηχανικής επανάστασης, εστιάζοντας σε τομείς που ξεφεύγουν από το παραδοσιακό εμπόριο, με θέματα όπως η ασφάλεια των δεδομένων, η ΤΝ, οι ΤΠΕ, και η ασφάλεια ανεφοδιασμού στους ημιαγωγούς να κυριαρχούν στην ατζέντα. Μένει να φανεί αν οι καλές προθέσεις που φαίνεται πως υπάρχουν αμφίπλευρα θα μπορέσουν να μεταφραστούν και σε ρεαλιστικές κοινές δράσεις, και στην υιοθέτηση μιας ενιαίας γραμμής σε θέματα που στο παρελθόν ΕΕ και ΗΠΑ έχουν τοποθετηθεί με διαφορετικό τρόπο, για παράδειγμα όπως στο θέμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στο ηλεκτρονικό εμπόριο, τις ψηφιακές πλατφόρμες και τα ψηφιακά μέσα.

Μια ελαφρά πρώτη απόκλιση που μάλλον παρατηρείται είναι η έμφαση που αποδίδει η ΕΕ στην επίτευξη μιας θετικής ατζέντας με τις ΗΠΑ, απέναντι στην έμφαση που

αποδίδουν οι ΗΠΑ για μια κοινή «αρνητική» ατζέντα απέναντι στην Κίνα (Atkinson, 2021).

Όσον αφορά τους δασμούς που είχε επιβάλει η κυβέρνηση Trump στις εισαγωγές χάλυβα και αλουμινίου επικαλούμενη λόγους εθνικής ασφάλειας ([Κεφ. 3, Ενότητα 2](#)), τον Οκτώβριο του 2021 η κυβέρνηση Biden ανακοίνωσε τη μερική άρση των δασμών αυτών και την αντικατάστασή τους από μια δασμολογική ποσόστωση στο επίπεδο του όγκου του εμπορίου των τελευταίων τριών ετών πριν την επιβολή των μέτρων του 2018, που θα ισχύσει μέχρι και τον Δεκέμβριο του 2023.

Η ΕΕ χαιρέτησε ως θετική την απόφαση αυτή και με τη σειρά της ανακοίνωσε την μονομερή αναστολή των αντισταθμιστικών δασμών που είχε επιβάλει στις αμερικανικές εξαγωγές, τονίζοντας ωστόσο ότι αναμένει την πλήρη άρση των δασμών αυτών που παραβιάζουν το δίκαιο του ΠΟΕ (Council of the EU, 2021).

ΕΕ και ΗΠΑ συμφώνησαν επίσης την προσωρινή παύση των διαδικασιών της διμερούς διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του ΠΟΕ για τον χάλυβα και το αλουμίνιο.

Τέλος, ΕΕ και ΗΠΑ, στην προσπάθεια τόνωσης των διατλαντικών εμπορικών σχέσεων, στην οποία δεσμεύτηκαν οι ηγέτες τους τον Ιούνιο του 2021, συμφώνησαν να ξεκινήσουν συζητήσεις για μία Παγκόσμια Ρύθμιση για Βιώσιμο Χάλυβα και Αλουμίνιο (Global Arrangement on Sustainable Steel and Aluminium).

Όσον αφορά το θέμα του ΠΟΕ και του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου που έχει παροπλιστεί από το 2020, παρά τις δεσμεύσεις της κυβέρνησης Biden για τη μεταρρύθμιση του ΠΟΕ, δεν έχει γίνει κανένα βήμα ως τώρα και το ζήτημα παραμένει εκκρεμές.

Συνοψίζοντας, τον τελευταίο χρόνο έχουν γίνει σίγουρα σημαντικά βήματα και έχουν αναληφθεί δεσμεύσεις και πρωτοβουλίες για την επιστροφή των διατλαντικών εμπορικών σχέσεων σε μία κανονικότητα. Ωστόσο τα βήματα αυτά είναι ατελή και δεν επαρκούν για αναστρέψουν πλήρως το αρνητικό κλίμα που είχε δημιουργηθεί τα προηγούμενα χρόνια. Η επιλογή της κυβέρνησης Biden να μην ανακαλέσει πλήρως τα μέτρα στις εισαγωγές χάλυβα και αλουμινίου από την ΕΕ, αλλά μόνο να τα μετριάσει, διατηρώντας με αυτόν τον τρόπο εν ισχύ την επίκληση των λόγων εθνικής ασφάλειας αποτελεί μερική αποδοχή της πολιτικής Trump απέναντι στην ΕΕ.

Παράλληλα, η διατήρηση σε ισχύ της επίκλησης της εθνικής ασφάλειας με βάση το άρθρο [XXI της GATT](#) ανοίγει ένα δρόμο μίμησης και για άλλα κράτη μέλη, κάτι που μπορεί να αποδυναμώσει τον ΠΟΕ ακόμη περισσότερο (Manak & Lincicome, 2021).

Τέλος, η αδράνεια ως προς το θέμα της λειτουργίας και της μεταρρύθμισης του ΠΟΕ και του δικαιοδοτικού του οργάνου επιτείνουν την υπονόμηση της πολυμερούς οικονομικής διπλωματίας, συνηγορώντας υπέρ της άποψης ότι η τάση αμφισβήτησης του διεθνούς οικονομικού συστήματος με κανόνες που δεσμεύουν όλα τα κράτη, ακόμη και τα πιο ισχυρά, εκφράζει μια συνολικότερη τάση στις ΗΠΑ που διαχέεται σε όλο το πολιτικό φάσμα, πέρα από συγκεκριμένα πρόσωπα και ιδιοσυγκρασίες ή ατομικές προτιμήσεις.

Συμπεράσματα

Τα τελευταία τριάντα χρόνια οι εμπορικές σχέσεις ΕΕ και ΗΠΑ έχουν περάσει από πολλές διακυμάνσεις, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τις ευκαιρίες και προκλήσεις κάθε εποχής. Από την ευφορία του φιλελεύθερου διεθνισμού με κανόνες και το τέλος της ιστορίας, στην άνοδο και ενδυνάμωση νέων αναπτυσσόμενων και ανταγωνιστικών οικονομιών και τη σταδιακή στροφή προς τον ρεαλισμό, τον εθνικισμό και τον προστατευτισμό, την επιστροφή της ιστορίας και το τέλος των ονείρων. Τι επιφυλάσσει άραγε το μέλλον για την διατλαντική εμπορική σχέση;

Η συνεργασία ΕΕ και ΗΠΑ στη διαχείριση του Covid-19 στο θέμα των εμβολίων, της παραγωγής ιατρικού υλικού και της εφοδιαστικής αλυσίδας, καθώς και η επιστροφή των ΗΠΑ στη Συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή και η στήριξη μιας κοινής βιώσιμης ατζέντας ανάκαμψης (EEAS, 2021) είναι πολύ θετικά σημάδια, ενώ η δημιουργία του TTC και η Κοινή Δήλωση του Ιουνίου του 2021 ανοίγει μια νέα, φωτεινότερη σελίδα στη συνεργασία ΕΕ- ΗΠΑ, που είχε τραυματιστεί σοβαρά τα προηγούμενα χρόνια.

Από την άλλη, έχει καταστεί πλέον σαφές ότι οι προτεραιότητες, τα οικονομικά, εμπορικά και γεωστρατηγικά συμφέροντα ΕΕ και ΗΠΑ δεν ταυτίζονται πάντα.

Σε έναν κόσμο που αλλάζει προς ένα σκληρότερο πρόσωπο η επιλογή της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ φαντάζει περισσότερο επιτακτική από ποτέ (Borrell, 2020), καθώς η αλληλοδιείσδυση και η αλληλεξάρτηση της παγκοσμιοποίησης μπορεί στις λάθος συνθήκες να καταστεί απειλή. Ο υψηλός βαθμός ενσωμάτωσης της ΕΕ στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας μπορεί να την καταστήσει ευάλωτη σε εξωτερικά σοκ σε τομείς όπως η χρηματοδότηση της οικονομίας, η ενέργεια, η ασφάλεια, οι εφοδιαστικές αλυσίδες, η υψηλή τεχνολογία, αλλά ακόμη και η επισιτιστική ασφάλεια. Η κρίση στην Ουκρανία δημιουργεί νέες προκλήσεις τις οποίες η ΕΕ καλείται να διαχειριστεί.

Η ΕΕ θα πρέπει να εξακολουθήσει να ηγείται στον δρόμο της διεθνούς νομιμότητας, που άλλωστε αποτελεί υπαρκτή επιλογή για την ΕΕ λόγω του υπερεθνικού, υβριδικού χαρακτήρα της, φέρνοντας και άλλες ομοιοούσες δυνάμεις στον δρόμο αυτό, ακόμα και αν τον χάσουν για λίγο. Είναι πολλά τα οφέλη ενός συνεργατικού και ανοικτού κόσμου, ας μην το ξεχνάμε αυτό. Η Ευρώπη το γνωρίζει αυτό περισσότερο από κάθε άλλη ήπειρο. Απέναντι σε αυτές τις εξωτερικές προκλήσεις λοιπόν η μεγαλύτερη πρόκληση για την ΕΕ να καταφέρει να διατηρήσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της που την κάνουν

μοναδική: ανάπτυξη με σεβασμό στον άνθρωπο και τα ανθρώπινα δικαιώματα, τεχνολογική πρόοδος με δημοκρατικό πρόσωπο και προστασία των προσωπικών δεδομένων, πράσινη και βιώσιμη ανάπτυξη, ανοικτή οικονομία με κοινωνική δικαιοσύνη και κοινωνικές ευαισθησίες. Όπως είχε πει και ο Pascal Lamy για τη μοναδικότητα της ΕΕ «συνδυάζει την ανοικτή οικονομία με την αναγκαία ρύθμιση στους τομείς της οικονομίας, της κοινωνίας και του περιβάλλοντος, επιδιώκει να διαμορφώσει μια ισορροπία μεταξύ του ανταγωνισμού και της συνεργασίας, και διαθέτει τα αναγκαία θεσμικά εργαλεία για την ανάπτυξη, την θέσπιση, την εφαρμογή και τον έλεγχο των κανόνων» (De Laroussilhe, 2019).

Ταυτόχρονα όμως η ΕΕ θα πρέπει να θωρακιστεί άμεσα για τις προκλήσεις αυτές αν θέλει να συνεχίσει να αποτελεί έναν φάρο ειρήνης και ευημερίας σε ένα ταραγμένο κόσμο και να προσαρμοστεί στη νέα εποχή. Θα πρέπει να γίνει πολύ πιο αποφασιστική και διεκδικητική ως προς τα συμφέροντά της, «χωρίς ασφαλώς να χάσει την ψυχή της»¹². Ο στόχος της στρατηγικής αυτονομίας εξάλλου εμφανίζεται ως η νέα ορθοδοξία της ΕΕ σε στρατηγικά κείμενα όπως η [Στρατηγική Πυξίδα της ΕΕ](#) που παρουσιάστηκε από την ΕΥΕΔ, εγκρίθηκε από το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων και στη συνέχεια υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη σύνοδο του περασμένου Μαρτίου, ενώ αποτελεί και βασικό στόχο της νέας [Στρατηγικής για το Εμπόριο](#).

Με αφορμή την κρίση στην Ουκρανία και την αναβίωση της σημασίας του NATO για την ασφάλεια της ΕΕ είναι πολύ επίκαιρη η άλλη διάσταση της διατλαντικής σχέσης, αυτή της άμυνας και ασφάλειας. Το ερώτημα μόνοι μας ή με το NATO στην άμυνα απαντάται από τη Στρατηγική Πυξίδα ως εξής: «με εταίρους ει δυνατόν και μόνη της [η ΕΕ] όταν είναι αναγκαίο»¹³.

Ένα άλλο ερώτημα που θα πρέπει να απαντήσει η ΕΕ είναι το κατά πόσο μπορεί να είναι διεκδικητική και αποφασιστική στις διατλαντικές εμπορικές διαπραγματεύσεις και να θέτει όρους και κόκκινες γραμμές όταν εξαρτάται τόσο πολύ σε τομείς όπως η άμυνα.

Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα μάλλον είναι ότι όσο πιο αυτόνομα και ισοδύναμα στέκεται στα πόδια της σε τομείς όπως η άμυνα, η υγεία, η υψηλή τεχνολογία και η ενέργεια, τόσο πιο αξιόμαχος και υπολογίσιμος συνομιλητής θα είναι και στις εμπορικές διαπραγματεύσεις.

¹² όπως έχει πει πολύ εύστοχα ο καθηγητής Γ. Παγουλάτος

¹³ Σελίδα 13 της Στρατηγικής Πυξίδας: «Οι πρόσφατες γεωπολιτικές μετατοπίσεις μάς υπενθυμίζουν ότι η ΕΕ πρέπει επειγόντως να αναλάβει μεγαλύτερη ευθύνη για την ασφάλειά της, δραστηριοποιούμενη στη γειτονία της και πέραν αυτής, με εταίρους ει δυνατόν και μόνη της όταν είναι αναγκαίο»

Την ανάγκη για στρατηγική αυτονομία της ΕΕ, παραμένοντας ταυτόχρονα ανοικτή στις συνεργασίες, τόνισε και ο [Γάλλος Πρόεδρος Emmanuel Macron στην ομιλία του](#) στην Ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 9 Μαΐου, κλείνοντας τη Διάσκεψη για το Μέλλον της ΕΕ (Macron, 2022).

Η διατλαντική σχέση είναι σίγουρα εξαιρετικά σημαντική για την ΕΕ, σε ένα σύνολο τομέων και δραστηριοτήτων, από τη χρηματοδότηση των επενδύσεων και το εμπόριο, την άμυνα, την τεχνολογία και την ενέργεια, μέχρι την ασφάλεια των εφοδιαστικών αλυσίδων και την υγεία. Όλο και περισσότερο τα όρια ανάμεσα σε αυτούς του τομείς γίνονται πιο δυσδιάκριτα, κάτι που είναι εμφανές και από τους στόχους και τις θεματικές του TTC που συνδέει άμεσα το εμπόριο με την τεχνολογία, ενώ οι διεθνείς εμπορικές σχέσεις της 4ης βιομηχανικής επανάστασης απέχουν έτη φωτός από την απλή, παραδοσιακή μείωση δασμών σε προϊόντα που περνάνε σύνορα κρατών.

Η ΕΕ θα πρέπει με όραμα και δυναμισμό να σταθεί στο ύψος αυτών των προκλήσεων, να θέσει υψηλούς και φιλόδοξους στόχους και να τους πετύχει, όπως έχει πετύχει τόσους στόχους που θα φάνταζαν ακατόρθωτοι λίγα χρόνια ή λίγες δεκαετίες παλιότερα. Μόνο σε αυτό το πλαίσιο θα έχει νόημα και η διατλαντική σχέση, ως μία σχέση μεταξύ ισότιμων εταίρων που αλληλεπιδρούν σε ένα ανοικτό και συμπεριληπτικό πλαίσιο διεθνούς νομιμότητας.

Βιβλιογραφία

- Ames, P. (2015, Σεπτέμβριος 17). *ISDS: The most toxic acronym in Europe*. Ανάκτηση από Politico: <https://www.politico.eu/article/isds-the-most-toxic-acronym-in-europe/>
- Atkinson, R. D. (2021, Σεπτέμβριος). *Advancing U.S. goals in the U.S. -E.U. Trade and Technology Council*. Ανάκτηση από ITIF.
- Baldwin, R. E. (2007). Political Economy of the Disappointing Doha Round of Trade Negotiations . *Pacific Economic Review-12,3*, σσ. 253-266.
- Borrell, J. (2020, Δεκέμβριος 11). *Pourquoi l'Europe doit-elle être stratégiquement autonome ?* Ανάκτηση από IFRI: <https://www.ifri.org/fr/publications/editoriaux-de-lifri/leurope-etre-strategiquement-autonome>
- Brzezinski, Z. (1997). *The Grand Chessboard*. New York: Basic Books.
- Casey-Sawicki, K. (2022, Μάιος 10). *Seattle WTO protests of 1999*. Ανάκτηση από Britannica: <https://www.britannica.com/event/Seattle-WTO-protests-of-1999>
- Commission of the European Communities. (2004, Νοεμβρίου 19). Trade Policy in the Prodi Commission 1999-2004: An Assessment. Brussels .
- Conceição-Heldt, E. d. (2013). Do Agents "Run Amok"? A Comparison of Agency Slack in the EU and US Trade Policy in the Doha Round. *Journal of Comparative Policy Analysis, Vol. 15, No. 1*, σσ. 21-36.
- Congress of the United States. US-EU Trade and Economic Relations. (2021, Δεκέμβριος 21). *U.S.-EU Trade and Economic Relations*. Ανάκτηση από Congressional Research Service: <https://crsreports.congress.gov>
- Council of the EU. (2015). *Κοινό ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης και περιοριστικά μέτρα*. Ανάκτηση από Council of the European Union: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/iran/jcproa-restrictive-measures/>
- Council of the EU. (2021, Νοέμβριος 11). *Foreign Affairs Council (Trade), 11 November 2021-Main results*. Ανάκτηση από Council of the EU : <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2021/11/11/>
- Council of the European Union. (2019, Απρίλιος 9). *COUNCIL DECISION authorising the opening of negotiations with the United States of America for an agreement on the elimination of tariffs for industrial goods*. Ανάκτηση από Council of the European Union: <https://www.consilium.europa.eu/media/39180/st06052-en19.pdf>
- De Laroussilhe, O. (2019, Φεβρουάριος 12). New challenges for the European Union's trade policy. *Fondation Robert Schuman-European Issues-no. 502*.
- Destler, I. M. (2005). *American Trade Politics*. Washington D.C.: Institute for International Economics.
- DG TRADE. (2021, Φεβρουάριος). *Trade Policy Review: An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy*. Ανάκτηση από European Commission: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/april/tradoc_159541.0270_EN_05.pdf
- Eckhardt, J., & Elsig, M. (2015). Support for international trade law: the US and the EU compared. *International Journal of Constitutional Law, 13(4)*, σσ. 966-986.
- EEAS. (2021, Ιούνιος 14). *Joint EU-US action in the global fight against COVID-19 and towards a sustainable recovery*. Ανάκτηση από European External Action Service (EEAS): https://www.eeas.europa.eu/eeas/joint-eu-us-action-global-fight-against-covid-19-and-towards-sustainable-recovery_en
- Erixon, F. (2021). *The Good, the Bad and the Ugly: Taking Stock of Europe's New Trade Policy Strategy*. Ανάκτηση από ECIPE-European Centre for International Political Economy.
- EUR-Lex. (2022, Μάιος). *Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης*. Ανάκτηση από EUR-Lex-europa.eu: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:stability_growth_pact
- European Commission . (2022, Μάιος 8). *Blocking Statute*. Ανάκτηση από European Commission: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/international-relations/restrictive-measures-sanctions/blocking-statute_en
- European Commission . (2022, Μάιος 12). *Protecting against coercion*. Ανάκτηση από European Commission: https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/protecting-against-coercion_en
- European Commission . (2022, Μάιος). *United States*. Ανάκτηση από DG Trade- European Commission: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/united-states_en
- European Commission. (2020). *Negotiating EU trade agreements: who does what and how we reach a final deal*. Ανάκτηση από European Commission- DG Trade.

- European Commission. (2020, Ιανουάριος 24). *Trade: EU and 16 WTO members agree to work together on an interim appeal arbitration arrangement*. Ανάκτηση από European Commission-Press Corner: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_113
- European Commission. (2021, Ιουνίου 15). *EU and US take decisive step to end aircraft dispute*. Ανάκτηση από European Commission Press Corner: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_3001
- European Commission. (2021, Μάιος). *EU-US Relations- EU-US Trade and Technology Council*. Ανάκτηση από DG Trade- European Commission: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/june/tradoc_159642.pdf
- European Commission. (2021, Μάρτιος 23). *Strengthening the EU's autonomy – Commission seeks input on a new anti-coercion instrument*. Ανάκτηση από European Commission: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_1325
- European Commission. (2022, Μάιος 11). *Chief Trade Enforcement Officer*. Ανάκτηση από European Commission: https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/chief-trade-enforcement-officer_en
- European Commission. (2022, Μάιος). *Making Trade Policy*. Ανάκτηση από DG TRADE- European Commission: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/making-trade-policy_en#negotiation-rounds
- European Commission. (2022, Μάιος). *Trade and Technology Council Stake Holder Meeting*. Ανάκτηση από DG Trade - European Commission: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3034
- European Commission. (2022, Μάιος 5). *Trade Defence*. Ανάκτηση από European Commission: https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/trade-defence_en
- European Council. (2021, Ιούνιος 15). *EU-US summit, Brussels, 15 June 2021-Main results*. Ανάκτηση από European Council- Council of the European Union: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2021/06/15/>
- European Council-Council of the EU. (2022, Μάρτιος). *Στρατηγική πυξίδα για ισχυρότερη ασφάλεια και άμυνα της ΕΕ κατά την επόμενη δεκαετία*. Ανάκτηση από European Council- Council of the EU: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>
- European Parliament. (2018, Νοέμβριος). *Consequences of US trade policy on EU-US trade relations and the global trading system*. Ανάκτηση από European Parliament- DG for External Policies of the Union.
- European Parliament. (2018, Ιούνιος 7). *Updating the Blocking Regulation: The EU's answer to US extraterritorial sanctions*. Ανάκτηση από European Parliament: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2018\)623535](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2018)623535)
- EU-US. (2021, Ιούνιος 15). *EU-US Summit 2021 - Statement*. Ανάκτηση από European Council : <https://www.consilium.europa.eu/media/50758/eu-us-summit-joint-statement-15-june-final-final.pdf>
- Felbermayr, G. (2018). Dealing with Donald Trump. *Intereconomics, ISSN 1613-964X, Springer, Heidelberg, Vol. 53, Iss. 5., σσ. 257-260*.
- François, J. (2013). *Reducing Transatlantic Barriers to Entry: An Economic Assessment -Final Project Report*. London : CERP Publications- Centre for Economic Policy Research.
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. New York: The Free Press-Macmillan, Inc.
- Garcia-Herrero, A., & Bruegel . (2019, Απρίλιος 8). *Europe in the midst of China-US strategic competition: What are the European Union's options?* Ανάκτηση από Bruegel: <https://www.bruegel.org/2019/04/europe-in-the-midst-of-china-us-strategic-competition-what-are-the-european-unions-options/>
- Goebel, R. J. (2013). *Supranational? Federal? Intergovernmental? The Governmental Structure of the European Union After the Treaty of Lisbon*. Ανάκτηση από Fordham Law School: https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1576&context=faculty_scholarship
- Greenhouse, S. (1988 , Οκτώβριος 23). *The Growing Fear of Fortress Europe* . Ανάκτηση από New York Times: <https://www.nytimes.com/1988/10/23/business/the-growing-fear-of-fortress-europe.html>
- Herszenhorn, D. M. (2020). *Fear and loathing (of Donald Trump) in the EU*. Ανάκτηση από Politico: <https://www.politico.eu/article/donald-trump-eu-fear-and-loathing/>
- High Level Working Group on Jobs and Growth . (2013, Φεβρουάριος 11). *Final Report*. Ανάκτηση από Office of the United States Trade Representative-Executive Office of the President: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/reports-and-publications/2013/final-report-us-eu-hlwg>

- HISTORY. (2022, Μάιος 10). *September 11 Attacks*. Ανάκτηση από HISTORY: https://www.history.com/topics/21st-century/9-11-attacks#section_1
- Hopewell, K. (2021). Trump & Trade: The Crisis in the Multilateral Trading System. *New Political Economy*, 26:2, σσ. 271-282.
- House of Representatives-Ways and Means Committee. (2022). *Ways and Means Committee*. Ανάκτηση από United States House of Representatives-Ways and Means Committee: <https://waysandmeans.house.gov/about>
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Kagan, R. (2003). *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York : Alfred A. Knopf .
- Kagan, R. (2008). *The Return of History and the End of Dreams*. New York : Alfred A. Knopf.
- Krugman, P. R., Obstfeld, M., & Melitz, M. (2016). *Διεθνής Οικονομική: Θεωρία και πολιτική*. Αθήνα: Κριτική.
- Leblond, P., & Viju-Miljusevic, C. (2019, Οκτώβριος 28). EU trade policy in the twenty-first century: change, continuity and challenges. *Journal of European Public Policy*, 26:12, σσ. 1836-1846.
- Leigh, A. (2003). *The Rise and Fall of the Third Way*. Ανάκτηση από AQ: Australian Quarterly, 75(2), 10–40: <https://doi.org/10.2307/20638162>
- Macron, E. (2022, Μάιος 10). *Speech by Emmanuel Macron at the closing ceremony of the Conference on the Future of Europe*. Ανάκτηση από FRENCH PRESIDENCY OF THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION: <https://presidence-francaise.consilium.europa.eu/en/news/speech-by-emmanuel-macron-at-the-closing-ceremony-of-the-conference-on-the-future-of-europe/>
- Manak, I., & Lincicome, S. (2021, Νοέμβριος 2). *In Biden's Tariff Deal with Europe, Trump's Trade Policy Lives On*. Ανάκτηση από CATO: <https://www.cato.org/blog/bidens-steel-tariff-deal-europe-trumps-trade-policy-lives>
- Mellbye, A. (2003, February 10). *A brief history of the third way*. Ανάκτηση από The Guardian : <https://www.theguardian.com/politics/2003/feb/10/labour.uk1>
- Michel, C. (2021, Ιούνιος 15). *Remarks by President Charles Michel following the EU-US summit in Brussels*. Ανάκτηση από European Council : <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/15/remarks-by-president-charles-michel-following-the-eu-us-summit-in-brussels/>
- MPIA. (2022, Μάιος). *Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement (MPIA)*. Ανάκτηση από Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement (MPIA): https://wtoplurilaterals.info/plural_initiative/the-mpia/
- Nölling, W. (1988). *The Impact of 1992 on European Integration and Relations with the United States*. Ανάκτηση από ECONSTOR: <https://doi.org/10.1007/BF02925122>
- Office of the United States Trade Representative. (2017, Ιανουάριος). *The United States Officially Withdraws from the Trans-Pacific Partnership*. Ανάκτηση από Office of the United States Trade Representative-Executive Office of the President: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2017/january/US-Withdraws-From-TPP>
- Packard, C. (2020, Ιανουάριος 9). *Elephants in the Room: Trump's Real Trade War Is Being Waged on the WTO*. Ανάκτηση από Foreign Policy : <https://foreignpolicy.com/2020/01/09/trumps-real-trade-war-is-being-waged-on-the-wto/>
- Peterson, J. (1996). *Europe and America: the Prospects for Partnership, 2nd ed.* . London and New York: Routledge.
- Peterson, J., & Green Cowles, M. (1998, Ιούλιος). Clinton, Europe and Economic Diplomacy: What Makes the EU Different? *Governance: An International Journal of Policy and Administration*- 11,3, σσ. 251-271.
- POLITICO. (1996, Νοέμβριος 13). *Long-term Significance of New Transatlantic Agenda*. Ανάκτηση από Politico: <https://www.politico.eu/article/long-term-significance-of-new-transatlantic-agenda/>
- Preeg, E. H., Hufbauer, G., & Kotschwar, B. (1996). Policy Forum: Transatlantic Free Trade. *The Washington Quarterly* -19, σσ. 105-133.
- Prusa, T. J., & Rubini, L. (2013, Απριλίου 10). *United States – Use of Zeroing in Anti-Dumping Measures Involving Products from Korea: It's déjà vu all over again*. Ανάκτηση από Cambridge University Press: <https://www.cambridge.org/core/journals/world-trade-review/article/united-states-use-of-zeroing-in-antidumping-measures-involving-products-from-korea-its-deja-vu-all-over-again/3DE839B1B0196EB5548FE8DCD258FB5D>
- Schaake, M. (2020, Σεπτεμβρίου 29). *How democracies can claim back power in the digital world*. Ανάκτηση από MIT Technology Review: Review,

- Se<https://www.technologyreview.com/2020/09/29/1009088/democracies-power-digital-social-media-governance-tech-companies-opinion/>.
- Schmitz, T. (2004). *The conception of the European Union as a supranational federal polity*. Ανάκτηση από Georg August Universität Göttingen – Juristische Fakultät: http://www.iuspublicum-thomas-schmitz.uni-goettingen.de/Downloads/Csaba_Abel_European_Union_as_federal_polity.pdf
- Schneider-Petsinger, M. (2019, Μάρτιος). *US-EU Relations in the Trump Era: Which Way Forward?* Ανάκτηση από Chatham House: The Royal Institute of International Affairs.
- Senate Committee on Finance. (2022). *Committee on Finance*. Ανάκτηση από United States Senate-Committee on Finance: <https://www.finance.senate.gov/>
- Silva, L. D. (2022, Μάρτιος 3). *Guerre en Ukraine : Emmanuel Macron plaide pour une Europe plus indépendante sur la défense et l'énergie*. Ανάκτηση από toute l'europe: <https://www.touteurope.eu/l-ue-dans-le-monde/guerre-en-ukraine-emmanuel-macron-plaide-pour-une-europe-plus-independante-sur-la-defense-et-l-energie/>
- Statista . (2022 , Φεβρουάριος). *Volume of US imports of trade goods from the European Union from 1997 to 2021*. Ανάκτηση από Statista: <https://www.statista.com/statistics/187737/volume-of-us-imports-of-trade-goods-from-the-eu-since-1997/>
- Taylor, I. (2013, Φεβρουάριος 13). *US and EU governments aiming to agree transatlantic free trade pact*. Ανάκτηση από The Guardian : <https://www.theguardian.com/business/2013/feb/13/us-and-eu-transatlantic-trade-liberalisation>
- The White House. (2022, Μάιος 16). *FACT SHEET: U.S.-EU Trade and Technology Council Establishes Economic and Technology Policies & Initiatives*. Ανάκτηση από THE WHITE HOUSE: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/05/16/fact-sheet-u-s-eu-trade-and-technology-council-establishes-economic-and-technology-policies-initiatives/>
- The White House-Office of the Press Secretary. (2011, Νοέμβριος 28). *FACT SHEET: High-Level Working Group on Jobs and Growth*. Ανάκτηση από The White House-President Barack Obama: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/28/fact-sheet-high-level-working-group-jobs-and-growth>
- Tobelem, B. (2021, Ιανουάριος 31). *Qu'est-ce que l'autonomie stratégique européenne ?* Ανάκτηση από toute l'europe.eu: <https://www.touteurope.eu/l-ue-dans-le-monde/qu-est-ce-que-l-autonomie-strategique-europeenne/>
- Tobelem, B. (2022, Μάρτιος 25). *Sécurité et défense : qu'est-ce que la boussole stratégique de l'Union européenne ?* Ανάκτηση από toute l'europe.eu: <https://www.touteurope.eu/l-ue-dans-le-monde/securite-et-defense-qu-est-ce-que-la-boussole-strategique-de-l-union-europeenne/>
- UNITED STATES OF AMERICA AND EUROPEAN UNION. (1995). *The New Transatlantic Agenda*. Ανάκτηση από https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/210469/New-Transatlantic-Agenda_EN.pdf
- US Congress. (26/6/2019). *Transatlantic Policy Impacts of the U.S.- E.U. Trade Conflict. House Hearing, 116-53* . Washington : US Congress.
- US Department of State. (2022, Μάιος). *Transatlantic Economic Council*. Ανάκτηση από US Department of State- Bureau of European and Eurasian Affairs: <https://www.state.gov/transatlantic-economic-council/>
- Wikipedia. (2022, Μάιος 10). *Transatlantic Trade and Investment Partnership*. Ανάκτηση από Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Transatlantic_Trade_and_Investment_Partnership
- World Bank. (2016). *World Development Indicators Database*. Ανάκτηση από World Bank: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>
- Woude, M. v. (2020, Ιούνιος 16). *Η έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε κίνδυνο*. Ανάκτηση από Η Καθημερινή: <https://www.kathimerini.gr/opinion/1082702/i-ennomi-taxi-tis-e-e-se-kindyno/>
- WTO. (1995). *Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes*. Ανάκτηση από World Trade Organization : https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/28-dsu_e.htm#17
- WTO. (2001). *Ministerial Declaration*. Ανάκτηση από Doha WTO Ministerial: www.wto.org
- WTO. (2015). *International Trade Statistics 2015*. Ανάκτηση από World Trade Organization: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2015_e/its15_toc_e.htm
- WTO. (2022, Μάιος). *The Appellate Body* . Ανάκτηση από World Trade Organization: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/appellate_body_e.htm
- WTO. (2022, Μάιος). *WTO accessions*. Ανάκτηση από WTO : https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/acc_e.htm
- WTO. (2022, Μάιος). *WTO-Bodies involved in the dispute settlement process*. Ανάκτηση από WTO: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/disp_settlement_cbt_e/c3s1p1_e.htm

- Young, A. R. (2007). Trade politics ain't what it used to be: The European Union in the Doha Round. *Journal of Common Market Studies*, 45(4), σσ. 789-812.
- Young, A. R. (2016). Not your parents' trade policy: The Transatlantic Trade and Investment Partnership negotiations. *Review of International Political Economy*, 23:3, σσ. 345-378.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2015). *Αποκρυπτογραφώντας την TTIP*. Ανάκτηση από DG TRADE-EUROPEAN COMMISSION:
https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/july/tradoc_153640.2067_proof_EL%203rd%20proof%20corr%20ok.pdf
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2022, Μάιος 11). *Blocking Statute*. Ανάκτηση από Ευρωπαϊκή Επιτροπή:
https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/international-relations/restrictive-measures-sanctions/blocking-statute_en
- Η Καθημερινή. (2021, 19 Ιούνιος). *Αλλαγή σελίδας στις σχέσεις ΕΕ-ΗΠΑ*. Ανάκτηση από Η Καθημερινή:
<https://www.kathimerini.gr/economy/561404638/allagi-selidas-stis-scheseis-ipa-e-e/>
- Σαμάρκου, Κ. (2022, Μάιος 15). *Goldman Sachs: Έχει τελειώσει η παγκοσμιοποίηση όπως την ξέραμε*. Ανάκτηση από Money Review: <https://www.moneyreview.gr/business-and-finance/77111/goldman-sachs-echei-teleiose-i-pagkosmioiisi-opos-tin-xerame/>
- Τσαρδανίδης, Χ., & Κόντης, Α. (2012). *Διεθνής Πολιτική Οικονομία: Θεωρία, Δομή και Προκλήσεις της Παγκόσμιας Οικονομίας*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Χαζάκης, Κ. Ι. (2017). Η Διατλαντική εταιρική σχέση εμπορίου και επενδύσεων: Αξιολόγηση των στόχων και των αναμενόμενων επιπτώσεων της συμφωνίας. Στο Σ. Βέρνου, & Α. ε. Κόντης, *Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Π. Ιωακειμίδη: Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση: οι πολλαπλές κρίσεις και οι προκλήσεις του μέλλοντος* (σσ. 659-684). Αθήνα: Παπαζήσης.

Χρήσιμοι Σύνδεσμοι:

https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_el

https://learning-corner.learning.europa.eu/learning-corner/eu-timeline_el#/dashboard

https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/june/tradoc_149616.pdf

https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/united-states_en

https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/february/tradoc_159438.pdf

https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm

[EU Trade in the US – European Union Trade in the United States of America \(euintheustrade.org\)](https://euintheustrade.org)

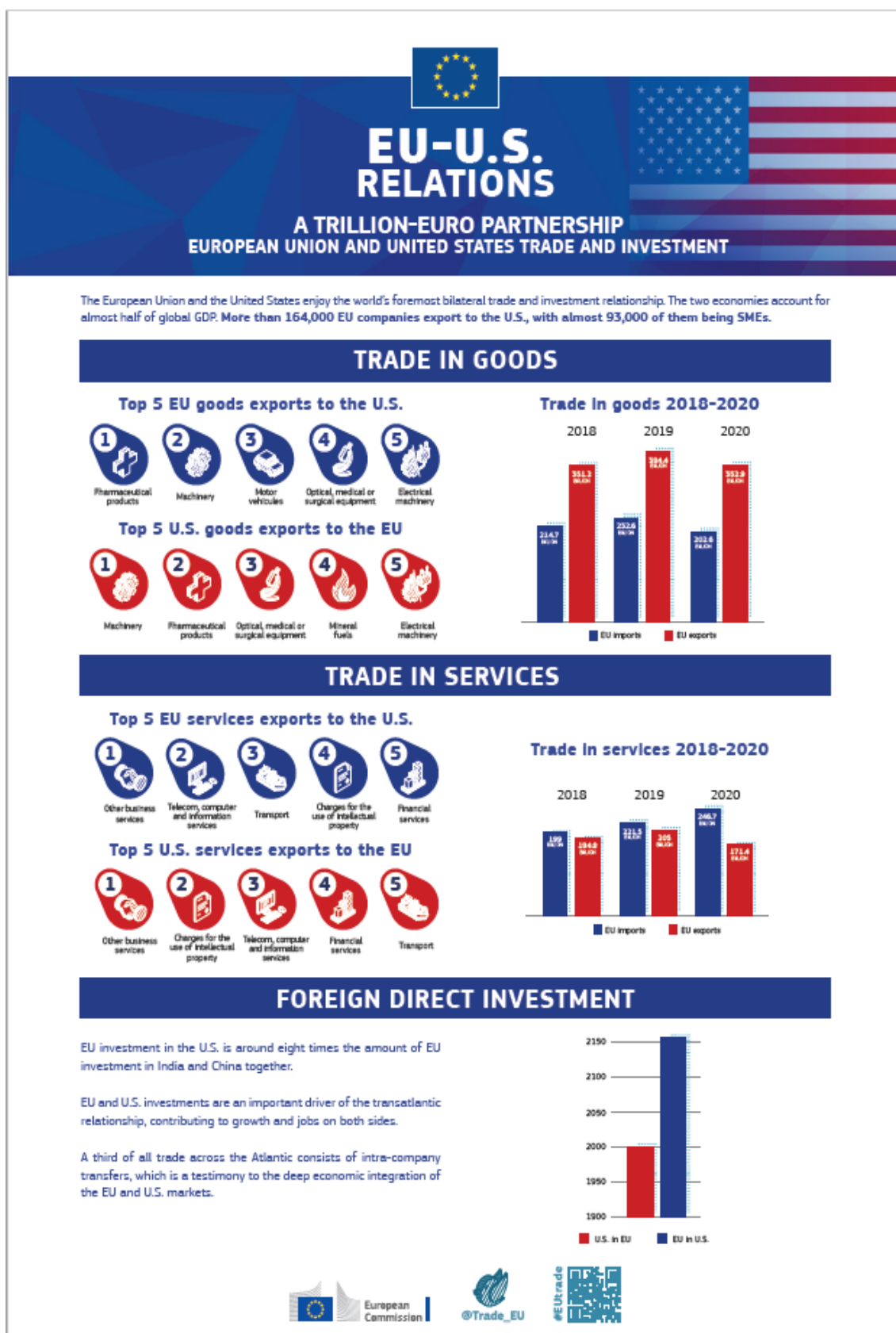
<https://www.state.gov/u-s-eu-trade-and-technology-council-ttc/>

<https://www.ifri.org/fr/publications/editoriaux-de-lifri/leurope-etre-strategiquement-autonome>

<https://presidence-francaise.consilium.europa.eu/fr/actualites/discours-du-president-de-la-republique-a-l-occasion-de-la-conference-sur-l-avenir-de-l-europe/>

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU and main world traders#Main world traders: EU.2C USA and China](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_and_main_world_traders#Main_world_traders:_EU.2C_USA_and_China)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Οι εμπορικές σχέσεις ΕΕ-ΗΠΑ σε αριθμούς, 2018-2020

Οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ
 Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή- Γ.Δ. Εμπορίου, 2020

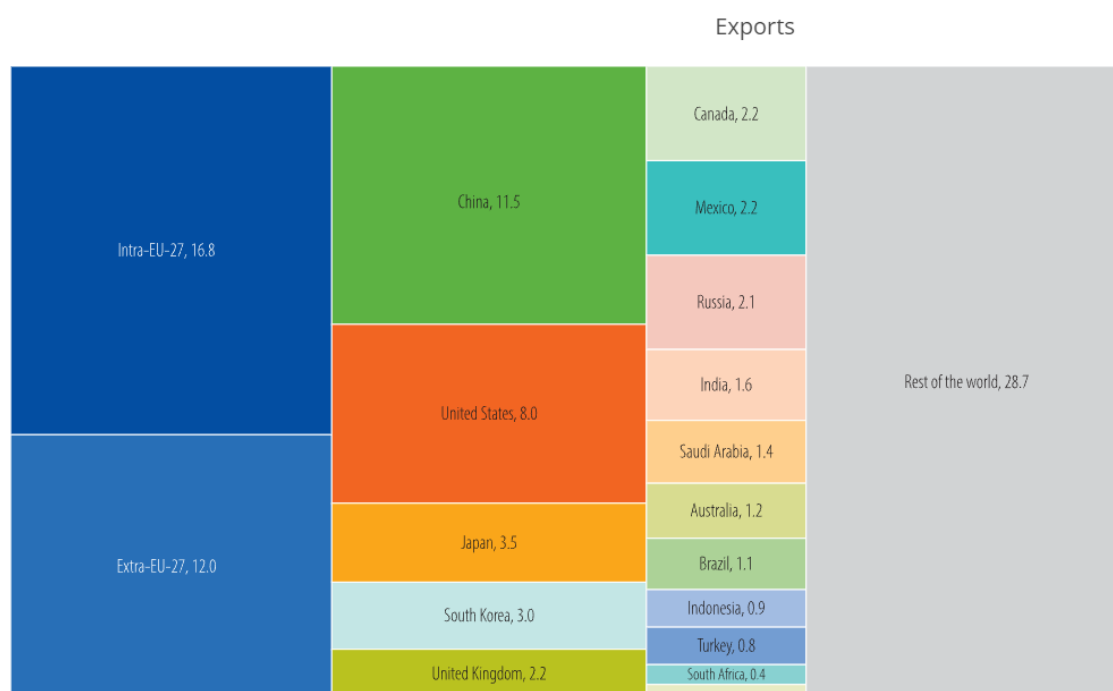

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: Πρόεδροι ΗΠΑ, 1993-2022

	42	Bill Clinton	Ark.	Democratic	1993–2001
	43	George W. Bush	Conn.	Republican	2001–09
	44	Barack Obama	Hawaii	Democratic	2009–17
	45	Donald Trump	N.Y.	Republican	2017–21
	46	Joe Biden	Pa.	Democratic	2021–

Πηγή: Britannica, 2022 <https://www.britannica.com/topic/Presidents-of-the-United-States-1846696>

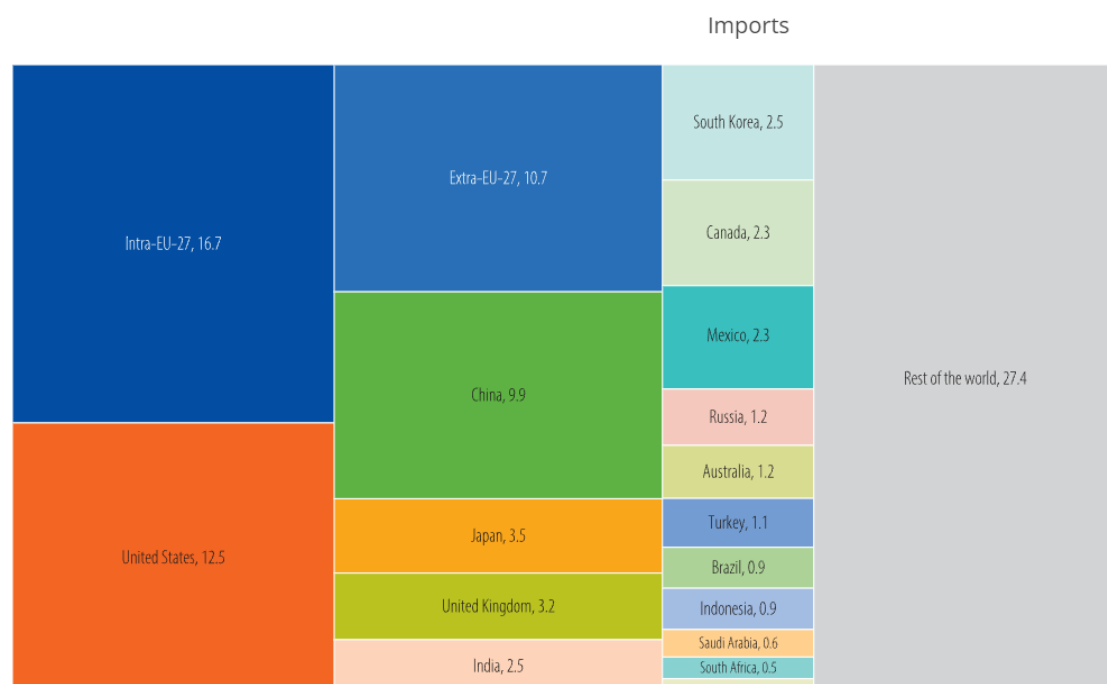
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: Το παγκόσμιο εμπόριο της ΕΕ σε αγαθά και υπηρεσίες το 2018

Note: Argentina, 0.3 %.

Αγαθά-εξαγωγές

Πηγή: eurostat 2020 https://ec.europa.eu/eurostat/cache/htmlpub/eu_in_the_world_2020/chapter2.html

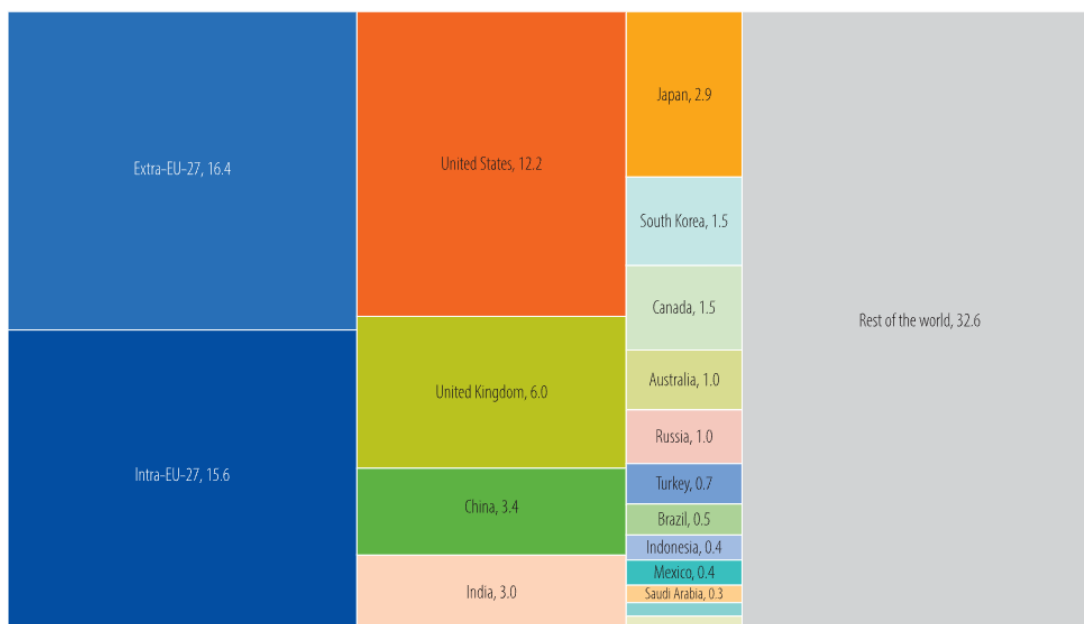

Note: Argentina, 0.3 %.

Αγαθά-εισαγωγές

Πηγή: eurostat 2020 https://ec.europa.eu/eurostat/cache/htmlpub/eu_in_the_world_2020/chapter2.html

Exports

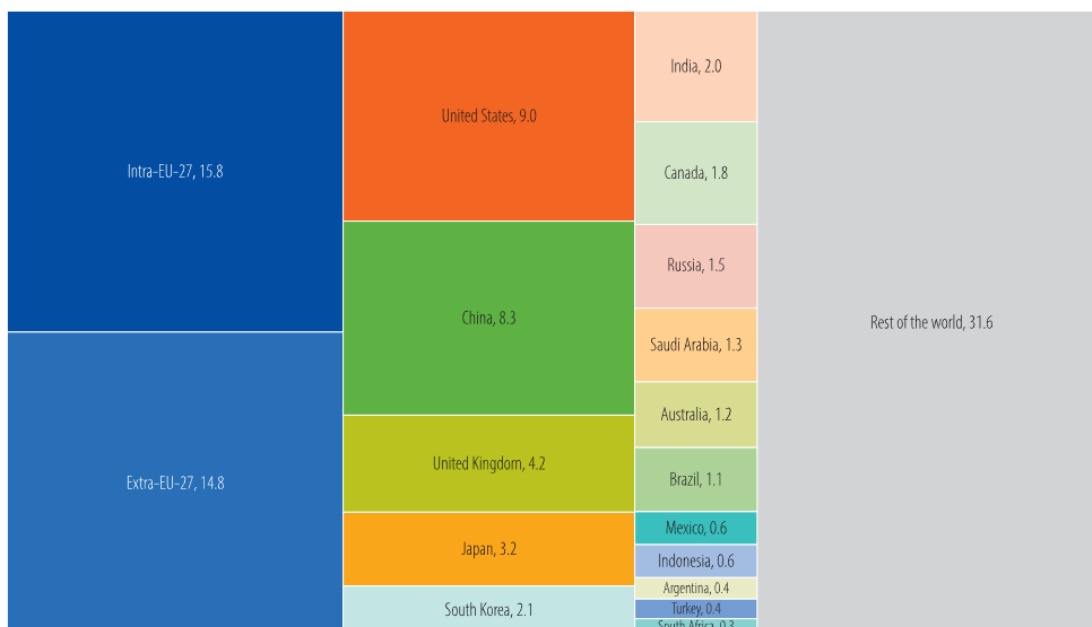

Note: South Africa, 0.2 %; Argentina, 0.2 %.

Υπηρεσίες-εξαγωγές

Πηγή: eurostat 2020 https://ec.europa.eu/eurostat/cache/htmlpub/eu_in_the_world_2020/chapter2.html

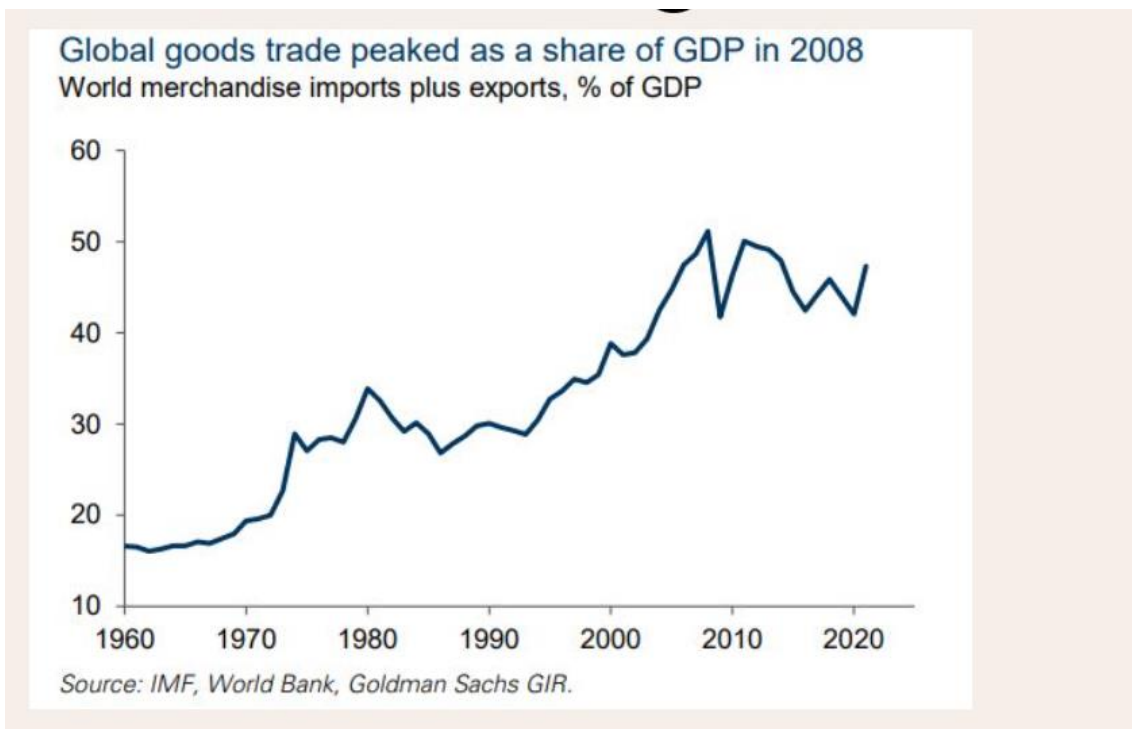
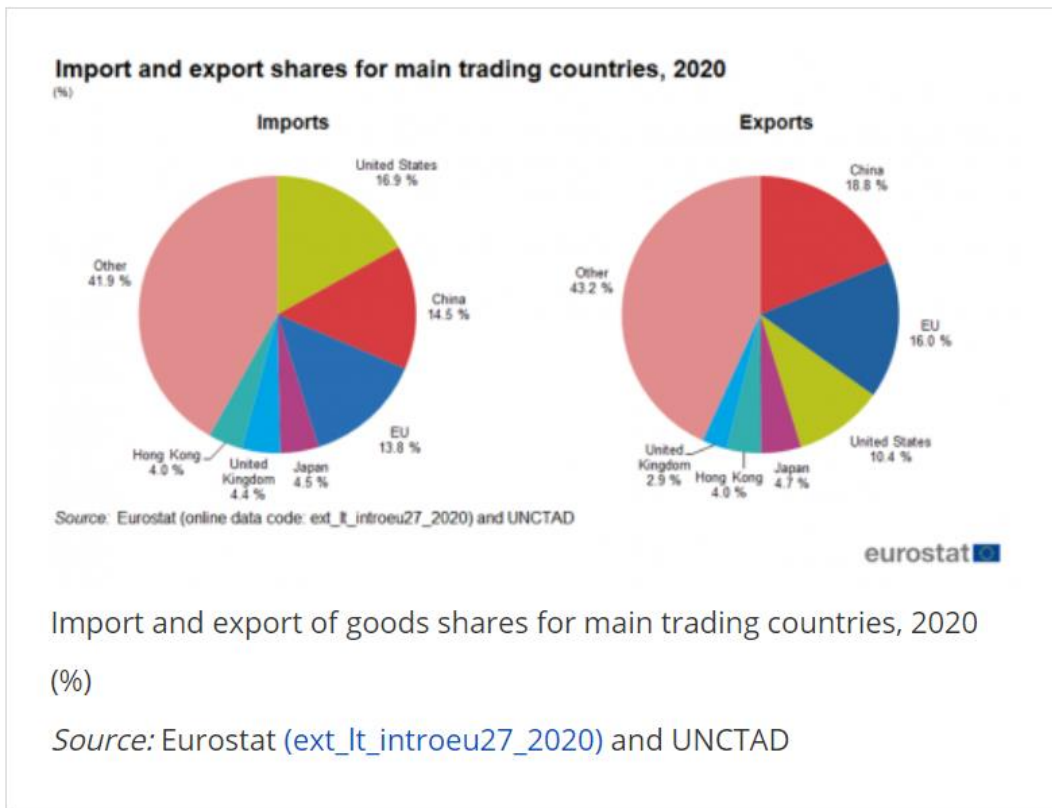
Imports

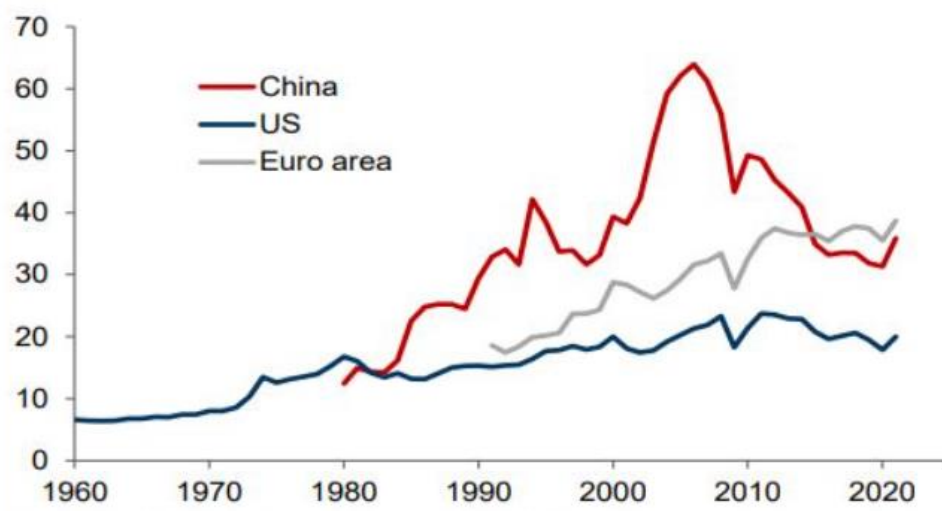

Υπηρεσίες-εισαγωγές

Πηγή: eurostat 2020 https://ec.europa.eu/eurostat/cache/htmlpub/eu_in_the_world_2020/chapter2.html

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: Μερίδια αγοράς και τάσεις στο παγκόσμιο εμπόριο

Source: IMF, World Bank, Goldman Sachs GIR.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
ανάπτυξης και Επιστροφής Ταμείο

Ε.Π.
**ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ**
NSRF

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Σ.Δ.Δ.Α.)

Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος
τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479

www.ekdd.gr